

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงประสิทธิผลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักศึกษาศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเรื่องที่จะทำการศึกษา คือ

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเขตบางคอแหลม

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

๒.๑.๑ ความหมายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ และนักวิชาการหลาย ๆ ท่านที่ได้ให้ ความหมาย แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

สมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ว่า
การจัดกิจกรรมการเรียนรู้คือสถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้น ได้แก่

๑. มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม
๒. ความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่
๓. ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้^๗

^๗ สมน อมรวิวัฒน์, *สมบัติพิสัยของการศึกษาไทย*. (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๖๐

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ ให้ความหมายไว้ว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หมายถึง กระบวนการที่มีระบบระเบียบครอบคลุมการดำเนินงานตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการ ประเมินผล^๘

ฮูและตันแคน (Hough & Duncan) อธิบายความหมายของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลักและเหตุผล เป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเองอย่าง สร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้และความผาสุก ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็น กิจกรรมในแง่มุมต่างๆ ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษาความ เข้าใจในจุดประสงค์รายวิชาและการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนการเลือก เนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

๒. ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการ จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

๓. ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถ วิเคราะห์ผลได้

๔. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการ ประเมินผลของการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้^๙

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การ สอนตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดทำตารางสอน การจัดครูเข้าสอน การแบ่งกลุ่มนักเรียน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอันเกี่ยวกับการเรียน การสอน ซึ่งสถานศึกษา ต้องจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อที่ใช้เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมีการวัดผล ประเมินผล

^๘วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์, การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต่อที่ท้องถิ่น.(กรุงเทพมหานคร: เลิฟแอนด์ลิฟ เพอร์ส๒๕๕๒), หน้า ๒๕๕.

^๙ ฮูและตันแคน (Hough & Duncan,Hough,John B. and Duncan, Jam'es K. **Teaching description and analysis.**Addison-Westlu. 1970: p.144.

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ชาตรี เกิดธรรม ได้กล่าวถึงแนวคิดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้ ครูสามารถใช้เทคนิคการสอนแบบต่าง ๆ ได้มากมาย ขึ้นอยู่กับลักษณะของวิชานั้น ๆ อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีลำดับขั้นตอนดังนี้^{๑๐}

๑. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในเนื้อหาที่กำลังจะเรียน สื่อที่ใช้ในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่แสดงเนื้อหากว้าง ๆ หรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนในครั้งก่อน ยังมีสื่อที่เน้นเนื้อหาเจาะลึกอย่างแท้จริง อาจเป็นสื่อที่เป็นแนวปัญหาเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักหรือความอยากรู้ และควรเป็นสื่อที่ง่ายต่อการนำเสนอในระยะเวลาอันสั้น

๒. ขั้นตอนการสอนหรือประกอบกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นขั้นสำคัญในการเรียน เพราะเป็นขั้นที่จะให้ความรู้เนื้อหาอย่างละเอียดเพื่อสนองวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้สอนต้องเลือกสื่อให้ตรงกับเนื้อหาและวิธีการสอนหรืออาจจะใช้สื่อหลายแบบก็ได้ ต้องมีการจัดลำดับขั้นตอนการใช้สื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ การใช้สื่อในขั้นนี้จะต้องเป็นสื่อที่เสนอความรู้อย่างละเอียด ถูกต้องและชัดเจนแก่ผู้เรียน

๓. ขั้นวิเคราะห์และฝึกปฏิบัติ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ตรงแก่ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ทดลองนำความรู้ด้านทฤษฎี หรือหลักการที่เรียนมาแล้วไปใช้แก้ปัญหาในขั้นฝึกหัด โดยการลงมือฝึกปฏิบัติเอง สื่อในขั้นนี้จึงเป็นสื่อที่เป็นประเด็นปัญหาให้ผู้เรียนได้ขบคิด โดยผู้เรียนเป็นผู้ใช้สื่อเองมากที่สุด

๔. ขั้นสรุปบทเรียน เป็นขั้นของการเรียนการสอน เพื่อการย้ำเนื้อหาบทเรียนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ด้วย ขั้นสรุปนี้ควรใช้เพียงระยะสั้น ๆ เช่นเดียวกับขั้นนำเข้าสู่บทเรียน สื่อใช้สรุปนี้จึงควรครอบคลุมเนื้อหาสำคัญทั้งหมดโดยย่อและใช้เวลาสั้น

๕. ขั้นประเมินผู้เรียน เป็นการทดสอบว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้หรือเข้าใจในสิ่งที่เรียนไปถูกต้องมากน้อยเพียงใด และบรรลุตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตั้งไว้หรือไม่ สื่อในขั้นการประเมินนี้มักจะเป็นคำถามจากเนื้อหาบทเรียนโดยจะมีภาพประกอบด้วยก็ได้ หรืออาจนำสื่อที่ใช้ในขั้นกิจกรรมการเรียนรู้มาถามอีกครั้ง และอาจเป็นการทดสอบโดยการปฏิบัติจากสื่อหรือการกระทำของผู้เรียน เพื่อทดสอบว่าผู้เรียนสามารถมีทักษะจากการฝึกปฏิบัติอย่างถูกต้องครบถ้วนหรือไม่

การจัดการเรียนรู้ ไม่ใช่เป็นเพียงการถ่ายทอดเนื้อหาวิชา โดยใช้วิธีการบอกให้จดจำและนำไปท่องจำเพื่อการสอบเท่านั้น แต่การจัดการเรียนรู้เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งซึ่งมีความหมายที่ลึกซึ้ง

^{๑๐} ชาตรี เกิดธรรม, *คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้*.

กว่านั้น กล่าวคือ วิธีการใดก็ตามที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เรียกได้ว่าเป็นการจัดการเรียนรู้

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ว่าต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ดังต่อไปนี้^{๑๑}

๑. พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจะต้องเปลี่ยนไปค่อนข้างถาวร จึงจะถือว่าการเรียนรู้ หากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวก็ยังไม่ถือว่าเป็นการเรียนรู้ เช่น นักศึกษาพยายามเรียนรู้การออกเสียงภาษาต่างประเทศบางคำ หากนักศึกษาออกเสียงได้ถูกต้องเพียงครั้งเดียว แต่ไม่สามารถออกเสียงได้ถูกต้องซ้ำอีก จึงไม่นับว่านักศึกษาเกิดการเรียนรู้การออกเสียงภาษาต่างประเทศ ดังนั้นจะถือว่านักศึกษาเกิดการเรียนรู้ก็ต่อเมื่อออกเสียงดังกล่าวได้ถูกต้องหลายครั้ง ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรนั่นเอง อย่างไรก็ตามก็ยังมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแต่เปลี่ยนแปลงชั่วคราวอันเนื่องมาจากการที่ร่างกายได้รับสารเคมีบางชนิด หรือเกิดจากความเหนื่อยล้าเจ็บป่วย ลักษณะดังกล่าวไม่ถือว่าพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนั้นเกิดจากการเรียนรู้

๒. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปจะต้องเกิดจากฝึกฝน หรือเคยมีประสบการณ์นั้น ๆ มาก่อน เช่น ความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ ต้องได้รับการฝึกฝนและถ้าสามารถใช้คอมพิวเตอร์เป็น แสดงว่าเกิดการเรียนรู้หรือความสามารถในการขับรถ ซึ่งไม่มีใครขับรถเป็นมาแต่กำเนิดต้องได้รับการฝึกฝนหรือมีประสบการณ์จึงจะขับรถเป็น ในประเด็นพฤติกรรมบางอย่างที่เกิดขึ้นโดยที่เราไม่ต้องฝึกฝนหรือมีประสบการณ์ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเจริญเติบโตหรือการมีวุฒิภาวะ

นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ของคนเรานั้น จะประกอบด้วยลำดับขั้นตอนพื้นฐานที่สำคัญ ๓ ขั้นตอนด้วยกัน ดังนี้คือ

๑. ประสบการณ์ (Experiences) ในบุคคลปกติ คนเราจะมีประสบการณ์อยู่ด้วยกันทุกคน ส่วนใหญ่ที่เป็นที่เข้าใจคือ ประสบการณ์สัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนังประสบการณ์เหล่านี้จะเป็นเสมือนช่องประตูที่จะให้บุคคลได้รับรู้และตอบสนองต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ถ้าไม่มีประสบการณ์เหล่านี้แล้วบุคคลจะไม่มีโอกาสรับรู้หรือมีประสบการณ์ใด ๆ เลย ซึ่งเท่ากับเขาไม่สามารถเรียนรู้สิ่งใด ๆ ได้เลย ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลได้รับย่อมมีความแตกต่างกัน บางชนิดก็เป็นประสบการณ์ตรง บางชนิดเป็นประสบการณ์แทน บางชนิดก็เป็นประสบการณ์รูปธรรม และบางชนิดก็เป็นประสบการณ์นามธรรม หรือเป็นสัญลักษณ์เท่านั้น

๒. ความเข้าใจ (Understanding) หลังจากบุคคลได้รับประสบการณ์ขั้นต่อไปก็คือการตีความหมายหรือการสร้างมโนติ (Concept) และมีความทรงจำ(Retain) ขึ้น ซึ่งเราเรียกกระบวนการนี้ว่า “ความทรงจำ” ในการเรียนรู้นั้นบุคคลจะเข้าใจประสบการณ์ที่เขาประสบได้ก็ต่อเมื่อเขาสามารถ

^{๑๑} ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. (กรุงเทพมหานคร : บริษัท แดเน็กซ์อินเตอร์คอร์ปอเรชั่น, ๒๕๕๒) หน้า ๔๘-๕๐.

จัดระเบียบ (Organize) วิเคราะห์ (Analyze) และสังเคราะห์ (Synthesis) ประสบการณ์ต่างๆ จนกระทั่งหาความหมายอันแท้จริงของประสบการณ์นั้นได้

๓. ความนึกคิด (Thinking) ความนึกคิดถือว่าเป็นขั้นสุดท้ายของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสมองโดยการนึกคิดที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องเป็นความนึกคิดที่สามารถจัดระเบียบ (Organize) ประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ที่ได้รับให้เข้ากันได้ สามารถที่จะค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งเป็นหัวใจที่จะทำให้เกิดบูรณาการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง

ทศนา แคมมณี ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Instruction) ในการมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวเป็นกระบวนการที่ช่วยนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งปกติโดยทั่วไปแล้วครูหรือผู้สอนจะจัดการเรียนการสอนเช่นนี้ได้ก็ ต้องมีการดำเนินการที่สำคัญ ๆ ๒ ประการ คือ^{๑๒}

๑. ครูต้องคิดจัดเตรียมกิจกรรมและประสบการณ์ที่จะเอื้อให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

๒. ในขณะที่ดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอน ครูควรคงบทบาทของตนเองลงและเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกและช่วยให้นักเรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

กิ่งฟ้า สินธวงศ์ ได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลางควรมีการจัดสถานการณ์การเรียนรู้ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุดเพื่อการพัฒนากระบวนการคิดให้นักเรียนสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง คิดแก้ปัญหาเป็นวิเคราะห์ วิจัยได้ มีพัฒนาการทุกด้าน เรียนรู้อย่างมีความสุขและทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ดังนั้นลักษณะสำคัญของแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางประกอบด้วย^{๑๓}

๑. กระบวนการเรียนรู้ที่เป็นไปตามหลักการของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

๒. มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้ของการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

๓. มีการปรับเปลี่ยนตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และศักยภาพของนักเรียนกับสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลง

๔. มีการสืบเสาะหาความรู้ที่นักเรียนได้ปฏิสัมพันธ์กับประสบการณ์และผู้เรียนกับผู้เรียน

^{๑๒} ทศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๕๑) หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

^{๑๓} กิ่งฟ้า สินธวงศ์, วารสารส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนาโนวิทยา, ๒๕๕๕) หน้า ๔๐.

๕.มีการฝึกให้นักเรียนได้ใช้กระบวนการคิดอย่างหลากหลายเพื่อสร้างความเข้าใจในบทเรียนและเรียนโดยการค้นพบด้วยตนเองและค้นพบวิธีการเรียนรู้

๖.มีการให้นักเรียนได้ฝึกการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์ที่แทนสถานการณ์จริงและสถานการณ์ที่แปลกใหม่

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ โดยมีทฤษฎีสำคัญดังต่อไปนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ (Theories Learning of children) โดยแบ่งทฤษฎีหลักออกเป็น ๒ และทฤษฎีย่อย ๆ ดังนี้^{๑๔}

๑.ทฤษฎีพฤติกรรม (Behaviorism) มี ๕ ทฤษฎีย่อย คือ

๑.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้ของพาฟลอฟ (Pavlov)

๑.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ของวัตสัน(Watson)

๑.๓ ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์(skinner)

๑.๔ ทฤษฎีการเรียนรู้ของฮัลล์(Hull)

๑.๕ ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์(Thorndike)

๒.ทฤษฎีรู้คิด (Congitive) ซึ่งแบ่งย่อยพฤติกรรมย่อยอีก ๓ ทฤษฎี คือ

๒.๑ ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มนักจิตวิทยาเกสตัลต์(Gestal' Psychologist)

๒.๒ ทฤษฎีการเรียนรู้ของเลวิน(Lewin)

๒.๓ ทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียร์เจต์(Piaget)

และได้กล่าวข้อสรุปทฤษฎีในภาพรวม ดังนี้

๑.การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มีความสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนรู้ดีกว่าการปฏิบัติตาม

๒.การฝึกหัดและการกระทำซ้ำบ่อย ๆ มีความจำเป็นสำหรับวิชาที่ต้องการเรียนด้านทักษะและวิชาที่ต้องอาศัยการท่องจำ

๓.การทบทวนเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์ในสิ่งที่เรียนไปนานและไม่ค่อยได้นำมาใช้

๔.ผู้เรียนที่มีการตั้งใจ จะมีความพร้อมในการเรียนมากกว่าผู้ที่ขาดแรงจูงใจ

๕.การตั้งใจควรเป็นไปในระดับกลางจะได้ผลมากกว่าการตั้งใจที่เคร่งครัดเพราะจะทำให้เกิดความเครียดวิตกกังวลหรือความกลัว เป็นต้น

๖.การเสริมแรงที่เป็นบวก จะเป็นรางวัลที่พึงพอใจมากกว่าการเสริมแรงที่เป็นลบหรือการลงโทษและตำหนิ

^{๑๔} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์,จิตวิทยาการศึกษา,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิมพ์ดี,๒๕๔๕)

๗. การจูงใจภายในเป็นสิ่งที่น่าพึงปรารถนามากกว่าการจูงใจภายนอกและก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ได้ผล

๘. ความคาดหวังจากการเรียนและไม่สามารถแก้ปัญหาได้จะแก้ไขได้หากมีความสำเร็จด้านอื่นมาทดแทน

๙. นักเรียนต้องการโอกาสที่จะได้ทดสอบความสามารถของตนเองเพื่อจะได้ตั้งเป้าหมายได้ถูกต้องและเหมาะสมกับระดับความหวังและความสามารถที่แท้จริงของตนเพราะการตั้งเป้าหมายได้ตรงกับความจริงจะช่วยพิจารณาการเรียนได้มากและทำให้นักเรียนมีความสุขและความเชื่อมั่นในตนเอง

๑๐. ประสบการณ์เดิมของนักเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนในปัจจุบัน

๑๑. ความสามารถและสติปัญญาของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญและต้องคำนึงถึงด้วยเพราะนักเรียนที่มีสติปัญญาสูงจะเรียนและแก้ปัญหาในสิ่งที่ผู้เรียนฉลาดน้อยเรียนไม่ได้

๑๒. ความพร้อมมีส่วนที่จะทำให้การเรียนได้ผลดีโดยทั่วไปเด็กที่อายุมากกว่าจะเรียนได้เร็วกว่าเด็กที่มีอายุน้อยเนื่องจากมีวุฒิภาวะที่สูงกว่า

๑๓. การเรียนวิชาที่มีความหมายจะทำให้เรียนได้เร็วกว่าการเรียนวิชาที่ไม่มีความหมายและนักเรียนไม่เข้าใจในเรื่องที่เรียน

๑๔. ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของงานต่าง ๆ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นรวมทั้งความสำเร็จที่ประสบมาช่วยให้การเรียนได้มาก

๑๕. การถ่ายโยงการเรียนรู้จะดีขึ้นหากนักเรียนได้ค้นพบความสัมพันธ์ของสิ่งใหม่กับการเรียนรู้ที่ได้ผ่านมาและมีโอกาสได้ใช้การถ่ายโยงการเรียนรู้นั้น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีผลต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้คือ

๑. มีผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนในการคิดและปฏิบัติ มีการสร้างแรงจูงใจที่เสริมให้มีความสำเร็จทางการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

๒. การเชื่อมโยงความรู้จากประสบการณ์เดิมกับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการเรียนรู้ทั้งที่ให้นักเรียนฝึกกระบวนการคิดและมีความคิดรวบยอดเกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างชัดเจนซึ่งมีคุณค่าต่อการพัฒนาพฤติกรรมทางเรียนต่อไปได้เป็นอย่างดี

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึงทฤษฎีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของแรท (Rath) มีโครงสร้างที่มีประโยชน์สำหรับการฝึกทักษะการคิดในการจัดทำหลักสูตรโดยรูปแบบของหลักสูตรการจัดทำกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถนำไปใช้ได้ในทุกวิชาที่ต้องการเน้นในเรื่องของความคิดเป็นสำคัญที่มีรูปแบบในการพัฒนาความคิดที่นำนักเรียนไปสู่การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต

(Knowing) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเกิดความเข้าใจ(Understanding) และนำความรู้ ความเข้าใจมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา (Knowin how) ตามลำดับ ๔ ขั้นตอนดังนี้ คือ^{๑๕}

๑.ขั้นเรียนรู้ (Knowing) เป็นขั้นตอนที่นักเรียนทำการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตด้วยตนเอง ซึ่งทุกหลักสูตรและทุกวิชาสามารถใช้เป็นแนวทางที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้มากขึ้นและครูสามารถเป็นผู้แนะนำโดยการตั้งคำถามให้นักเรียนที่จะนำข้อมูลที่รวบรวมมาจากการสังเกตรวมทั้งครูใช้เครื่องมือในการคิดในการถามเพื่อเชื่อมโยงความรู้เดิมของนักเรียนได้มากขึ้น

๒.ขั้นความเข้าใจ (Understanding) เป็นขั้นตอนที่ต้องการให้เรียนมีกระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เพื่อทำการเปรียบเทียบการจำแนกประเภทการใส่รหัสของรูปแบบการคิด การค้นหาข้อสรุป การตั้งสมมติฐาน การสรุปผล และการอธิบาย ซึ่งการฝึกปฏิบัติทั้งหมดนี้จะช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจได้สูงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์การเรียนรู้ในแต่ละวิชาที่มีความแตกต่างกันคือ นักเรียนจะมีการเปรียบเทียบหรือเห็นความแตกต่างในสองสิ่งที่มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ต่างกัน โดยกระบวนการคิดในขั้นนี้จะพัฒนาให้นักเรียนมีความเข้าใจในส่วนสำคัญที่มีความคิดแบบภาพรวมได้ และครูอาจเสริมด้วยการใช้คำถามในขั้นสูง เพื่อช่วยนักเรียนให้ดำเนินการตามเป้าหมายได้

๓.ขั้นดำเนินการ (Knowing how) เป็นขั้นตอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ใช้ประโยชน์จากการฝึกปฏิบัติการแก้ปัญหาในสิ่งที่เรียนรู้รวมทั้งมีการประยุกต์หลักการสำคัญมาใช้ในสถานการณ์ใหม่ มีการตัดสินใจออกแบบโครงงาน สืบค้นข้อมูล การใช้จินตนาการ และมีความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ครูใช้คำถามขั้นสูงขึ้นเพื่อเป็นตัวกำหนดบทบาทในการพัฒนานักเรียนฝึกทักษะการคิดแก้ไขปัญหาพร้อมด้วย

๔.ขั้นสะท้อนผลกลับ (Reflection) ในขั้นตอนนี้ครูใช้คำถามในระดับสูงมากขึ้นเพื่อช่วยให้นักเรียนทราบผลสะท้อนการทำงานว่ามีสิ่งใดที่ดี สิ่งใดต้องปรับปรุง เพิ่มเติมข้อมูลในการกระจ่างความเข้าใจและสิ่งสำคัญที่เป็นมาตรฐานโดยการประเมินผลจากการปฏิบัติสิ่งที่เรียนรู้มีการวางแผนด้วยการคิดวิเคราะห์และทำการตัดสินใจในผลงานได้ด้วยตนเอง

ทฤษฎีของแรทส์ ประกอบด้วยกระบวนการคิด ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขั้นเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑.ผู้สอนและนักเรียนทำความเข้าใจร่วมกันในวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้

๒.ป้อนคำถามกระตุ้นการคิด

๓.ผู้สอนทบทวนความรู้เดิมของนักเรียน

^{๑๕} กระทรวงศึกษาธิการ,เอกสารประกอบการพัฒนาหลักสูตรพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการกระจายอำนาจตามเจตนารมณ์กระทรวงศึกษาธิการ,(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.๒๕๕๐),หน้า ๒๑

๔.ผู้สอนทบทวนความรู้เดิมของนักเรียนเพื่อเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่

ขั้นที่ ๒ ขั้นความเข้าใจ ประกอบด้วย

๑.เสนอกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนให้มีความสนใจ

๒.ชี้แนะแนวทางการคิดอย่างหลากหลาย

๓.นักเรียนเกิดความคิดอย่างกระจ่างชัด

๔.ป้อนคำถามขั้นสูงเพื่อฝึกทักษะการคิดแก่นักเรียน

ขั้นที่ ๓ ขั้นดำเนินการ ประกอบด้วย

๑.นักเรียนประยุกต์ความรู้ ความเข้าใจในการคิดวิธีการแก้ไขปัญหา

๒.ผู้สอนตั้งคำถามเชิงลึกในการพัฒนาทักษะการคิดให้แก่นักเรียน

ขั้นที่ ๔ ขั้นสะท้อนผลกลับ ประกอบด้วย

๑.นักเรียนประยุกต์ความรู้ ความเข้าใจในการคิดวิธีการแก้ไขปัญหา

๒.ผู้สอนแนะข้อบกพร่องและให้นักเรียนได้ทราบผลสะท้อนกลับจากประสบการณ์

ในการเรียนรู้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้โดยแบ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ^{๑๖}

องค์ประกอบที่ ๑ การกิจของการศึกษา โดยแบ่งหน้าที่ของนักศึกษาทั้งระดับผู้บริหารและผู้สอนออกเป็น ๒ ประการคือ หน้าที่ประการแรก เรียกว่า สิบปทายก คือผู้ให้วิชาการความรู้ด้วยการทำหน้าที่ถ่ายทอดศิลปวิทยาให้อย่างสิ้นเชิง หน้าที่ประการที่สองเรียกว่ากัลยาณมิตร คือทำหน้าที่ชี้แนะให้ดำเนินชีวิตถูกต้องดีงาม เพื่อเป็นปูชนียบุคคลอย่างแท้จริงไม่ใช่เพียงแต่มารับจ้างสอนเท่านั้น

องค์ประกอบที่ ๒ คือกระบวนการศึกษา ท่านได้กล่าวเปรียบเทียบการศึกษาทางโลกกับการศึกษาทางธรรมไว้อย่างน่าฟังว่า การศึกษาในระดับอุดมศึกษาทางโลกแบ่งออกเป็น ๓ ขั้น คือ

๑.ปริญญาตรี ในระดับนี้ศึกษาอย่างกว้าง ๆ ไม่เจาะจงอะไร และเป็นการศึกษาพื้นฐานของทุกวิชา

๒.ปริญญาโท เป็นการศึกษาเจาะลึกลงไปในเรื่องละเอียดของวิชาและไม่ได้ศึกษาหลายวิชาเหมือนระดับปริญญาตรี

๓.ปริญญาเอก เป็นการศึกษาเจาะลึกลงไปเฉพาะเรื่องเป็นผู้เชี่ยวชาญแต่ละเรื่องในสาขาวิชานั้น ๆ

และได้แบ่งการศึกษาทางธรรมหรือทางพระพุทธศาสนาออกเป็น ๓ ขั้นคือ

^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐) หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

๑. ชั้นญาตปริญา คือชั้นรู้จักวิชานั้น ๆ

๒. ชั้นตรณปริญา คือรู้ตรองเห็นหรือรู้จำได้

๓. ชั้นปหานปริญา คือรู้แจ้งหรือรู้ชั้นปฏิบัติการแก้ปัญหาได้สำเร็จ ท่านได้ทำการประสานแนวการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกันอย่างประสานสอดคล้องโดยจัดปริญา ๓ ชั้นของทางโลกวิสัยเป็นกลุ่มวิชาการหรือวิทยาการและจัดปริญาทางธรรม หรือพระพุทธศาสนาเป็นกลุ่มแห่งความประพฤติหรือจริยธรรม ท่านได้อธิบายสรุปว่า ระบบปริญาการศึกษาทั้งฝ่ายโลกและฝ่ายธรรมนั้นต่างอาศัยซึ่งกันและกัน ผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวความคิดนี้เพราะว่า วิชาการทางโลกล้วน ๆ นั้นเปรียบเสมือนอาวุธที่คมกริบ ถ้าไม่มีฝักคือวิชาทางธรรมมาเป็นเครื่องป้องกันไว้ มีดที่ไร้ฝักก็รังแต่จะบาดหรือทิ่มแทงเจ้าของที่พกพาศาสตรานั้นไป คนที่มีความรู้แต่อย่างเดียวแต่ไร้คุณธรรมก็รังแต่จะสร้างปัญหาให้กับสังคม เป็นการทำร้ายตนเองและทำร้ายผู้อื่นด้วย

องค์ประกอบที่ ๓ คือวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังที่กล่าวมาแล้วว่าความรู้ในทางพระพุทธศาสนานั้นต้องคู่คุณธรรม ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียนว่า วิชาจรณสัมปันโน แปลว่า ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ คือ เป็นผู้มีความรู้ดีและมีความประพฤติดี ท่านได้อธิบายว่า คนที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วจะต้องประกอบพร้อมไปด้วยกายที่พัฒนาแล้ว ศีลที่พัฒนาหรืออบรมดีแล้ว จิตที่อบรมดีแล้ว และปัญญาที่อบรมดีแล้ว

สาโรช บัวศรี ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า กระบวนการสอนแบบแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มาใช้เป็นกระบวนการแก้ปัญหาโดยใช้ควบคู่กับแนวทางปฏิบัติที่เรียกว่า “กิจในอริยสัจ ๔” อันประกอบด้วย ปริญา (การกำหนดรู้) ปหานะ (การละ) สัจฉิกิริยา (การทำให้แจ้ง) และภาวนา (การเจริญหรือการลงมือปฏิบัติ) จากหลักทั้งสองท่านได้เสนอแนะการสอนกระบวนการแก้ปัญหาไว้เป็นขั้นตอน ดังนี้^{๑๗}

๑. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์) คือ การให้ผู้เรียนระบุปัญหาที่ต้องการแก้ไข

๒. ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย) คือ การให้ผู้เรียนวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาและตั้งสมมติฐาน

๓. ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ) คือ การให้ผู้เรียนกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการทดลองเพื่อพิสูจน์สมมติฐานและเก็บรวบรวมข้อมูล

๔. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค) คือ การนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุป

นวลจิตต์ เขวกีรติพงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การจัดการบรรยากาศ กิจกรรม สื่อ สถานการณ์ ฯลฯ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ ครูจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้จักผู้เรียนอย่างรอบด้านและสามารถวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปเป็นพื้นฐานการออกแบบหรือ

^{๑๗} สาโรช บัวศรี, กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔, อังในทศนา แคมมณี, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

วางแผนการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับผู้เรียนโดยมีครูและผู้เรียนมีส่วนร่วมช่วยกันในการจัดการเรียนการสอน เพราะการจัดการเรียนการสอนเป็นการร่วมมือกันในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน^{๑๘}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หมายถึงแนวทางที่ทำให้ผู้สอนสามารถนำวิธีการสอนจากแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนรับรู้ข้อมูลแท้จริงจากการเรียนรู้และสามารถนำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยมีครูเป็นผู้มีส่วนช่วยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพราะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการร่วมมือกันในการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๒.๑ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งในการผลิตสินค้า และบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้อย่างไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของ เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตโดยไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญคือ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง คือการวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิต^{๑๙}

ไพเราะ เลิศวิราม ได้กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาที่ต้องปรับจิตใจ และสภาพตัวเราเองเสียก่อน ถ้าหากยังหลงในกิเลสตัณหา ความมีเหตุมีผลก็หายไป ให้จำหลัก ๆ ไว้ ๓ คำ คือ ที่พระองค์ท่านตรัสไว้ ยึดคำว่า พอประมาณ มีเหตุมีผล และให้มีภูมิคุ้มกัน^{๒๐}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและ

^{๑๘} นวลจิตต์ เขาวงกตพิทักษ์, **ชุดฝึกอบรมผู้บริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐.

^{๑๙} สุเมธ ตันติเวชกุล, **เบื้องพระยุคลบาท**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘๕.

^{๒๐} ไพเราะ เลิศวิราม, **Sufficiency Economy เศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยเดย์ดีดคอม.๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

ฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้^{๒๑}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยก่อนเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจเมื่อปี พ.ศ.2540 ในเรื่องความพอประมาณ เดินทางสายกลาง ไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป ทำอะไรให้รู้จักพอดี เป็นคนมีเหตุมีผลเป็นการใช้สติและปัญญาในการตัดสินใจด้วยเหตุและผลโดยปราศจากอารมณ์หรืออคติที่มีความยับยั้งชั่งใจกับความอยากได้ อยากมี อยากเป็น มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วยความไม่ประมาท มีความรู้คือ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังตามหลักวิชาการไม่ทำอะไรวู่วามตามอารมณ์ชั่วครู่ชั่วคราวและความรู้ต้องคู่กับคุณธรรมคือมีความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน มีสติปัญญา เมื่อมีเหลือต้องรู้จักแบ่งปันเอื้ออาทรต่อกันและที่สำคัญที่สุดคือ การรู้จักพึ่งพาตนเองใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาทพอใจในสิ่งที่ตนเองมีชีวิตก็มีความสุข

๒.๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

มีนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ ดังนี้

อเนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์ ดร.บุญช่วย สุทธิรักษ์ ให้แนวคิดไว้ว่า^{๒๒} เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

^{๒๑} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **๘๐ พรรษา เทิดไท้องค์ราชัน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๐) หน้า ๗๘.

^{๒๒} อเนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์ ดร.บุญช่วย สุทธิรักษ์, **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการน้ำของจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน**, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์,

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กล่าวไว้ว่า^{๒๓} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งแต่เริ่มงานพัฒนาเมื่อ ๕๐ กว่าปีที่แล้วและทรงยึดมั่นหลักการนี้มาโดยตลอด โดยเฉพาะด้านการเกษตรเราเน้นการผลิตสินค้า เพื่อส่งออกเป็นเชิงพาณิชย์ เช่น เมื่อปลูกข้าวก็นำไปขายและนำเงินไปซื้อข้าว เมื่อเงินหมดก็ไปกู้เป็นอย่างนี้มาโดยตลอดจนกระทั่งชาวนาไทยตกอยู่ในภาวะเป็นหนี้สิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหาด้านนี้ จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือขึ้นเพื่อช่วยเหลือราษฎร นับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งที่มาของเศรษฐกิจพอเพียงโครงการแรก ๆ ของพระองค์ได้ทรงกำชับหน่วยราชการมีได้นำเครื่องมือกลหนักเข้าไปทำงาน ทรงรับสั่งว่าหากนำเข้าไถเร็วนัก ชาวนาจะละทิ้งจอบ เสียม และในอนาคตจะช่วยตัวเองไม่ได้ ซึ่งก็เป็นจริงในปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำริวิธีการที่จะช่วยเหลือราษฎรด้านการเกษตรโดยได้พระราชทาน “ทฤษฎีใหม่” ขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ ณ โครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับการทำการเกษตรให้แก่ราษฎร

แรงดลพระราชหฤทัยในเรื่องทฤษฎีใหม่เกิดจากที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรบ้านกุดต่อแก่น อำเภอกุดสิมคุ่มใหญ่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๓๕ และทรงพระราชทานพระราชดำรัสแก่บรรดาคณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคลในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๕ ถึงข้อมูลเบื้องต้นจากปัญหาข้อเท็จจริงแล้วทรงวิเคราะห์เป็นแนวคิดทฤษฎีใหม่ในการแก้ไข ในเวลาต่อมาจึงมีพระราชดำริให้ทำการทดลอง “ทฤษฎีใหม่” ณ วัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี และเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการทดลองสรุปเป็นทฤษฎีใหม่ในวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๖

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน และใช้จ่ายเงินให้ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสิน และถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมทุนนิยมในปัจจุบันได้ถูกปลูกฝัง สร้าง หรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความ

^{๒๓} สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๔๑,) หน้า ๒๒๗-๒๓๑.

บันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสินเกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต^{๒๔}

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการดำรงชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๑๗ ดังความตอนหนึ่งในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ว่า

“การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป”^{๒๕}

ในปี ๒๕๔๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “Self-sufficiency นั้นหมายความว่า ผลิตอะไรที่มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง) แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีกคือคำว่าพอก็เพียงพอเพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย

ถ้าทุกประเทศ...มีความคิดว่า ทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่นต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียงทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้สอดคล้องกับหลักในการดำรงชีวิตของชาวพุทธที่เรียกว่า สัมมาอาชีวะ คำว่าสัมมาอาชีวะ แปลว่าการเลี้ยงชีพชอบ นับเป็นข้อหนึ่งในมรรคมีองค์แปดซึ่งเป็นมัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลางในพระพุทธศาสนา ดังที่มูลนิธิชัยพัฒนาสรุปไว้ว่า

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์”

^{๒๔} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เอกสารสรุปสาระสำคัญ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙. แหล่งที่มาของข้อมูล, https://www.google.co.th/?gws_rd=cr,ssl&ei=kPz6U6-oK8Xn8AWx44DQBw#q [สืบค้น ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗],

^{๒๕} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, บทความทางวิชาการ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๕๖.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการพัฒนาที่เป็นทางสายกลางซึ่งจะสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุควบคู่ไปกับการพัฒนาทางจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาที่รักษาสິงแวดล้อมให้เป็นปฎิรูปเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม นั่นคือ ต้องคำนึงถึงมิติแห่งการพัฒนาให้ครบภาวนาทั้งสี่ด้าน ได้แก่

๑. ภาวนา พัฒนาทางกายซึ่งรวมถึงสิ่งแวดล้อม
๒. ศีลภาวนา พัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม
๓. จิตภาวนา พัฒนาด้านจิตใจให้มีคุณธรรมจริยธรรมและสิ่งที่เรียกว่าความฉลาด

ในอารมณ์

๔. ปัญญาภาวนา พัฒนาปัญญาสองด้าน คือ ปัญญาในทางโลกเพื่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพและปัญญาในทางธรรมเพื่อช่วยให้เอาชีวิตรอดจากความทุกข์หรือปัญหาชีวิต

หลักเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไปเน้นการสนองความต้องการของมนุษย์ ดังคำนิยามที่ว่า “เศรษฐศาสตร์คือวิชาที่ศึกษาหาวิธีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อสนองความต้องการที่ไม่จำกัด” ความต้องการที่ไม่จำกัดนี้ก็คือตัณหาหรือความอยากนั่นเอง พระพุทธศาสนาถือว่าตัณหาของมนุษย์ไม่มีวันเต็มอิ่ม ดังพุทธภาษิตที่ว่า “นัตถิ ตัณหาสะมา นะที แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาไม่มี” ทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในโลกใบนี้จึงไม่เพียงพอต่อการสนองตัณหาที่ไม่มีวันเต็มอิ่มของมนุษย์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสนอให้ควบคุมตัณหาคือจำกัดความต้องการของมนุษย์ด้วยการรู้จักพอหรือสันโดษ เมื่อรู้จักพอก็โลภน้อย “เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย” ดังที่มหาตมะคานธีกล่าวไว้ว่า “โลกมีทรัพยากรเพียงพอต่อความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์ทุกคน แต่ไม่เพียงพอต่อความโลภของมนุษย์ทุกคน”

ดังนั้น ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเน้นความสมดุลระหว่างการพัฒนาทรัพย์ภายนอกกับทรัพย์ภายใน แต่มนุษย์ทุกวันนี้มุ่งแสวงหาทรัพย์ภายนอกคือความมั่งคั่งทางวัตถุมากเกินไปจนกลายเป็นคนยากจนในทางจิตใจ พระพุทธศาสนาเรียกทรัพย์ภายในว่าอริยทรัพย์หรือทรัพย์อันประเสริฐ ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

๑. ศรัทธา มีความเชื่อในศาสนา
๒. ศีล มีความประพฤติถูกต้องดีงาม
๓. หิริ มีความละอายใจต่อการทำความชั่ว
๔. โอตตปปะ มีความเกรงกลัวต่อผลของความชั่ว
๕. พาหุสัจจะ มีการศึกษาเล่าเรียนมาก
๖. จาคะ มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
๗. ปัญญา มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องบาปคุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์

มีความรอบรู้สำหรับรักษาตนให้พ้นจากปัญหาทั้งปวง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตรงกับหลักการดำรงชีวิตในพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า สัมมาอาชีวะ ซึ่งเน้นมีชีวิตปฏิบัติทางสายกลางระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ ตามหลักภาวนา ๔ ซึ่งไม่มุ่งการสนองตัณหาที่ไม่มีวันเต็มอิ่ม แต่มุ่งสร้างความรู้จักพอหรือสันโดษที่สัมพันธ์กับความสุขทั้งสี่ประการ เช่น การรู้จักพอประมาณในการบริโภค โดยมีความสุขมวลรวมของประเทศเป็นดรรชนีวัดการพัฒนาสังคมที่พัฒนาตามแนวปรัชญาจะเป็นสังคมพอเพียงเพราะสามารถพึ่งตนเองได้ไม่เป็นหนี้สินสมาชิกของสังคมนี้เป็นผู้ร่ำรวยด้วยทรัพย์ภายในหรืออริยทรัพย์จึงไม่มีการแก่งแย่งแข่งขันเบียดเบียนกัน มีแต่ความรักสามัคคีสามัคคีจึงเป็นสังคมแห่งสันติสุข ดังพุทธภาษิตที่ว่า “สุขา สังขัสสะ สามัคคี ความสามัคคีของหมู่คณะนำความสุขมาให้”^{๒๖}

กรมการศาสนา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ^{๒๗}

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติตนให้กับประชาชนรู้จักการพึ่งพาตนเอง ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐบาล โดยดำรงตนอยู่ในความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยอาศัยความรู้ รอบคอบ ระมัดระวังในการนำความรู้ไปใช้ให้ถูกต้องได้อย่างเหมาะสมและมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทนเพียรพยายามใช้สติปัญญาให้รอบคอบในการประกอบอาชีพโดยไม่ต้องเป็นหนี้เพื่อการพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนซึ่งตรงกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาคือมรรคมีองค์ ๘ นั่นเอง

๒.๒.๓. ทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๑. หลักทฤษฎีใหม่

รงค์ ประพันธ์พงศ์ ได้กล่าวถึงหลักการทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เริ่มต้นจากที่ดิน ณ บริเวณหมู่บ้านวัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดสระบุรี เดิมชื่อว่า “วัดมงคล” ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า “วัดมงคลชัยพัฒนา” เมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๖ ได้โปรดเกล้าฯ ให้พัฒนาพื้นที่บริเวณดังกล่าวออกเป็น ๒ แปลง คือ แปลง

^{๒๖} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), พระพุทธศาสนากับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, บทความทางวิชาการ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๕๖.

^{๒๗} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐.

ที่ ๑ เป็นแปลงสาธิตการเกษตรกรรมแบบผสมผสาน พื้นที่แปลงที่ ๒ เป็นแปลงสาธิตทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริตั้งแต่ปี ๒๕๓๖^{๒๘}

ทฤษฎีใหม่ของพระองค์เริ่มต้นการคำนึงถึง “ความพอเพียง” ก่อนคือเหมาะสำหรับเกษตรกรรมที่ดินแปลงเล็กประมาณ ๑๕ ไร่ จึงกำหนด ๑๕ ไร่เป็นเกณฑ์ตัวอย่าง มีการวางระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติคือ น้ำ ดิน และปัจจัยต่าง ๆ เพื่อสอดคล้องกับการดำรงชีวิต พระองค์เสนอสูตรในอัตราส่วนที่ดินประมาณ ๑๕ ไร่ ดังกล่าวรวมเป็น ๑๐๐ ส่วน แบ่งเป็นอัตราส่วน ๓๐: ๓๐: ๓๐: ๑๐

อัตราส่วน ๓๐ แรกคือ พื้นที่ ๓-๔ ไร่ ต้องขุดสระน้ำลึกประมาณ ๔ เมตร มีน้ำประมาณ ๑๙,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรโดยเฉลี่ย นอกจากน้ำมีไว้เพื่อการเพาะปลูกแล้ว ยังไว้เป็นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น เลี้ยงปลาเป็นต้น บรรดาโครงการตามพระราชดำริทั่วประเทศ ประมาณ ๒,๗๐๐ โครงการ มีประมาณ ๗๐ เปอร์เซนต์ เป็นโครงการเกี่ยวกับน้ำ ซึ่งเป็นความต้องการอันดับหนึ่งของโครงการทั้งหมด

อัตราส่วน ๓๐ ที่สอง เป็นพื้นที่สำหรับปลูกพืชดังกล่าว เรียกว่า “ไร่นาสวนผสม”

อัตราส่วน ๓๐ ที่สาม เป็นพื้นที่สำหรับปลูกข้าว ข้าวคือศักดิ์ศรีของคนไทยมาตั้งแต่โบราณผู้มีข้าวไม่ต้องพึ่งพาใครกิน ผลผลิตจากพื้นที่ทำนา ๔-๕ ไร่ อย่างน้อยพอกินในครอบครัวประมาณ ๔-๕ คน

อัตราส่วน ๑๐ สุดท้าย เป็นเรื่องของการสร้างถนนหนทาง บ้านเรือนที่อยู่อาศัย คือเป็นโครงการเกี่ยวกับอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกร

หลักการของทฤษฎีใหม่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นหลักปฏิบัติสำหรับเกษตรกร ซึ่งหวังผลพอเพียงเพื่ออรรถภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมีปัจจัยสี่ดำรงชีวิตอย่างไม่ขาดแคลน

๒. ขั้นตอนทฤษฎีใหม่

พระราชดำริสตอนหนึ่งที่พระราชทานเนื่องในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดังความตอนหนึ่งที่ตรัสถึงขั้นตอนของการพัฒนา ซึ่งจะต้องค่อยสร้างค่อยเสริมไปตามลำดับ

“ ..การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด และถูกต้องตามหลักวิชาการ

เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญจากเศรษฐกิจให้

^{๒๘} รงค์ ประพันธ์พงศ์, เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่, กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ครั้งที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๕๐ จัดจำหน่ายโดย : บริษัทสถาพรบุ๊คส์ จำกัด. หน้า ๕๔-๖๑

รวดเร็วแต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และของประชาชนด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยาก ล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้จากที่อารยประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...”

เกี่ยวกับขั้นตอนทฤษฎีใหม่นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายไว้ ๓ ขั้น สรุปได้ดังนี้^{๒๙}

ขั้นที่ ๑ เป็นเรื่องของการผลิต โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการคือ กำหนดพื้นที่แปลงเล็กของเกษตรกร ประมาณ ๑๕ ไร่ คือแบ่งพื้นที่ผลิตข้าว ๕ ไร่ เพื่อบริโภคในครอบครัวให้เพียงพอตลอดปี นอกจากนี้มีพื้นที่เป็นแหล่งน้ำ เพื่อการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์น้ำ รวมทั้งเป็นไร่นาสวนผสมล้วนเพื่อการบริโภคและการจัดจำหน่ายผลิตผล ที่สำคัญคือเกษตรกรต้องขยันหมั่นเพียรอดทน พยายามพึ่งตนเองให้ได้ และต้องรู้จัก บริหารสิ่งเหล่านี้คือ ชีวิตตนเอง คนในครอบครัว เวลา งาน ทุนรอน และจิตใจ

ขั้นที่ ๒ เป็นเรื่องของการรวมพลังกลุ่มเกษตรกร โดยร่วมแรงในการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ และการศึกษาด้วยความร่วมมือจากหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน ช่วยทำให้เกิดพลังชุมชนและเกิดพลังร่วมกัน

ขั้นที่ ๓ เป็นเรื่องระดับสูงกว่าความเป็นอยู่พอกินคือนำผลิตผลจากที่เหลือจากการบริโภคมาแปรรูปและจัดจำหน่ายขั้นนี้ต้องอาศัยความรู้ในการจัดการชุมชน ต้องร่วมมือกับแหล่งทุนภาครัฐต้องอำนวยความสะดวก เช่น การขนส่ง และการสื่อสาร เป็นต้น

ขั้นตอนทฤษฎีใหม่แต่ละขั้นดังกล่าว ต่างกันที่ ขั้นที่ ๑ มองไปที่ตัวบุคคล และครอบครัว ขั้นที่ ๒ มองไปที่สถาบันของชุมชน และขั้นที่ ๓ ระดับสูงเป็นขั้นนำผลิตผลจากการเกษตรไปสู่รายได้ที่เพิ่มขึ้น

๓.ประโยชน์ของทฤษฎีใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาพระราชทานสรุปประโยชน์จากทฤษฎีใหม่ไว้ดังนี้

๑. ทำให้ประชาชนมีกินแบบตามอัตภาพคือไม่ได้รวยมาก มีแต่พอกินไม่อดอยาก
๒. ถ้าน้ำมีพอดีปีไหนก็สามารถที่จะทำการเกษตร หรือปลูกข้าวนาปีได้ แต่ถ้าต่อไปในหน้าแล้ง น้ำมีน้อยก็สามารถใช้น้ำที่กักเอาไว้ในสระเก็บน้ำของแต่ละแปลงมาปลูก แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ไม่ต้องเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่ และอาจปลูกผักหรือเลี้ยงปลา หรือทำอะไรก็ได้ ฉะนั้นทฤษฎีใหม่นี้ มีไว้สำหรับป้องกันการขาดแคลนน้ำ
๓. ถ้าในภาวะปกติก็สามารถทำให้มีรายได้มากขึ้น (รวยขึ้น)

^{๒๙} รงค์ ประพันธ์พงศ์, เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ธันวาคม ๒๕๕๐
จัดจำหน่ายโดย : (บริษัทสถาพรบุ๊คส์ จำกัด). หน้า ๕๔-๖๑

๔. ถ้าในภาวะที่มีอุทกภัยก็จะสามารถฟื้นตัวได้ โดยไม่ต้องให้ทางราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี

อดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา ได้กล่าวถึง ทฤษฎีใหม่ไว้ว่า ทฤษฎีใหม่จะเป็นทางเลือกทางหนึ่งให้กับเกษตรกร โดยเฉพาะกับเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินในพื้นที่ห่างไกล เพื่อให้สามารถมีโอกาสดำรงชีวิตแบบพอมีพอกินได้และทฤษฎีใหม่เป็นแนวทางที่ไม่ขัดกับกระบวนการค้าเสรี แต่จะเสริมให้กระบวนการพัฒนาของประเทศมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น บทสรุปผู้บริหาร กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การนำทฤษฎีใหม่ไปใช้ปฏิบัติในพื้นที่ เหมาะสมจะช่วยลดปัญหาหลายด้านลงไปได้แม้จะไม่สามารถแก้ปัญหาของภาคเกษตรหรือความยากจนในชนบทได้ทั้งหมดก็ตาม^{๓๐}

ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ ทฤษฎีใหม่ หมายถึง การทำเกษตรที่พออยู่พอกินกับตามอัตภาพ คือให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับพื้นฐานและกระจายเข้าสู่ภาคธุรกิจ อีกทั้งเกษตรทฤษฎีใหม่นี้เป็นทฤษฎีแห่งการจัดการน้ำและที่ดินเพื่อการเกษตร โดยมีการบริหารและจัดการทางการเกษตรที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ อีกทั้งเพื่อจะกระจายความเสี่ยง ความเสียหายที่จะเกิดจากความแปรปรวนของตลาดหรือความไม่แน่นอนของธรรมชาติ^{๓๑}

สรุปได้ว่า ทฤษฎีใหม่ หมายถึงทฤษฎีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดสรรที่ดินทำกินให้เป็นสัดส่วนเพื่อสาธิตทางการเกษตรให้กับราษฎรได้ดูเป็นแบบอย่างเพื่อการพึ่งพาตนเองได้โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น คือ ชั้นที่ ๑ เป็นเรื่องของการผลิตโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการ ชั้นที่ ๒ เป็นเรื่องของการรวมพลังกลุ่มทางการเกษตรโดยรวมแรงในการผลิต การตลาด การเป็นอยู่และการศึกษาโดยการร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชั้นที่ ๓ เป็นเรื่องระดับสูงกว่าความเป็นอยู่พอกินคือนำผลิตผลที่เหลือจากการบริโภคมาแปรรูปและจัดจำหน่าย ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยความรู้ในการจัดการชุมชนต้องร่วมมือกับแหล่งทุน มีภาครัฐอำนวยความสะดวก เช่นการขนส่ง การสื่อสาร เป็นต้น

^{๓๐} อดิษฐ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา, **ทฤษฎีใหม่ : มุมมองทางเศรษฐศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิชัยพัฒนา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๔๗.

^{๓๑} ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ, **เศรษฐกิจพอเพียง**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด. ๒๕๔๖), หน้า ๓๖.

๒.๒.๔ การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา

ถวัลย์ มาศจรัส กล่าวว่า การดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” สู่สถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มโครงการขับเคลื่อนตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนโดยได้ดำเนินการใน ๓ ระดับดังนี้^{๓๒}

๑.ระดับชาติ

กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ และฉบับที่ ๑๐ เป็นต้นมา โดยผ่านการศึกษา ๓ รูปแบบดังนี้

๑.๑ การศึกษาในระบบ ผ่านองค์กรหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

๑.๒ การศึกษานอกระบบ ผ่านองค์กรหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

๑.๓ การศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยสำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ ซึ่งกลุ่มพัฒนาตามภูมิปัญญาและการท่องเที่ยวเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนครูภูมิปัญญาไทยที่ถ่ายทอดความรู้ผ่านศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยในทุกภูมิภาค

๒.ระดับกระทรวงศึกษาธิการ^{๓๓}

ในการบริหารประเทศของคณะรัฐมนตรีทุกคณะจะต้องบริหารงานโดยยึดนโยบายแห่งรัฐที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและนโยบายของคณะรัฐมนตรี(นโยบายรัฐบาล) ที่แถลงต่อรัฐสภาเป็นทิศทางสำคัญของการบริหารประเทศ ในส่วนของปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” สำนักงานเลขาธิการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) โดยได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่สำคัญไว้ ๔ ข้อ ได้แก่

^{๓๒} ถวัลย์ มาศจรัส,การจัดการเรียนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง,(กรุงเทพมหานคร : ชารักษ์, ๒๕๕๐) หน้า ๑๓-๒๐.

^{๓๓} ถวัลย์ มาศจรัส,การจัดการเรียนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง,(กรุงเทพมหานคร : ชารักษ์, ๒๕๕๐) หน้า ๑๓-๒๐.

๒.๑ เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจให้มีเสถียรภาพและมีภูมิคุ้มกัน สร้างความเข้มแข็งของภาคการเงิน ความมั่นคงและเสถียรภาพของฐานะการคลัง ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อให้เศรษฐกิจระดับฐานรากมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้นตลอดจนเพิ่มสมรรถนะของระบบเศรษฐกิจโดยรวมให้สามารถแข่งขันได้และก้าวหน้าทันเศรษฐกิจยุคใหม่

๒.๒ เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศให้เข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้อย่างรู้เท่าทันโลก โดยการพัฒนาคุณภาพคน ปฏิรูปการศึกษา ปฏิรูประบบสุขภาพ สร้างระบบคุ้มครองความมั่นคงทางสังคม รวมทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเครือข่ายชุมชนให้เกิดการเชื่อมโยงการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสังคมไทย

๒.๓ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีในสังคมไทยทุกระดับ เป็นพื้นฐานให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เน้นการปฏิรูประบบบริหารจัดการภาครัฐ การบริหารจัดการที่ดีของภาคธุรกิจเอกชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา การสร้างระบบการเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคมและลดการทุจริตประทุมิชอบ

๒.๔ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนและเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนไทยในการพึ่งพาตนเอง ให้ได้รับโอกาสในการศึกษาและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง สร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและปรับกลไกภาครัฐให้เอื้อต่อการแก้ปัญหา

สำหรับในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔) ได้น้อมนำปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติโดยกำหนดพันธกิจไว้ ๔ ข้อ และวัตถุประสงค์จำนวน ๗ ข้อ ดังนี้

พันธกิจ

๑. พัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำความรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาพที่ดีอยู่ในสังคมที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้ คุณภาพของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. การเสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพ และเป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศสามารถแข่งขันได้ มีภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากการผันผวนของสภาพแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์บนพื้นฐานการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพมีระดับการออมที่พอเพียง มีการปรับโครงสร้างการผลิตและบริการบนฐานความรู้และนวัตกรรมใช้จุดแข็งของความหลากหลายทางชีวภาพและเอกลักษณ์ความเป็นไทย ควบคู่กับการเชื่อมโยงกับต่างประเทศและการพัฒนาปัจจัยสนับสนุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์ พลังงาน กฎกติกา และกลไกสนับสนุนการแข่งขันและกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

๓. ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นธรรมและมีการสร้างสรรค์คุณค่า สนับสนุนให้ชุมชนมีองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อคุ้มครองฐานทรัพยากร คุ้มครองสิทธิและส่งเสริมบทบาทของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร ปรับแบบแผนการผลิต และการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนรักษาผลประโยชน์ของชาติจากข้อตกลงตาม พันธกรณีระหว่างประเทศ

๔. พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มุ่งสร้างกลไกและกฎระเบียบที่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ทุกภาคี ควบคู่กับการเสริมสร้างความโปร่งใสสุจริต ยุติธรรม รับผิดชอบต่อสาธารณะ มีการกระจายอำนาจและกระบวนการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ สู่ความเป็นธรรมทาง เศรษฐกิจ สังคม และการใช้ทรัพยากร^{๓๔}

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องที่ขับเคลื่อนด้วยการ เชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา เสริมสร้างบริการสุขภาพอย่างสมดุล ระหว่างการส่งเสริม การป้องกัน การรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพและสร้างความปลอดภัยในชีวิตและ ทรัพย์สิน

๒. เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชน เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และอนุรักษ์ฟื้นฟูใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนนำไปสู่การ พึ่งพาตนเองและลดปัญหาความยากจนอย่างบูรณาการ

๓. เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตสู่การเพิ่มคุณค่า (value creation) ของสินค้าและบริการ บนฐานความรู้และนวัตกรรม รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสาขาการผลิตเพื่อให้ มูลค่าการผลิตสูงขึ้น

๔. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน (safety net) และระบบบริหารความเสี่ยงให้กับภาคการเงิน การ คลัง พลังงาน ตลอดจนปัจจัยการผลิต ตลาดแรงงานและการลงทุน

๕. เพื่อสร้างระบบการแข่งขันด้านการค้าและการลงทุนให้เป็นธรรม และคำนึงถึง ผลประโยชน์ของประเทศ รวมทั้งสร้างกลไกในการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ประชาชนทุก ภาคส่วนอย่างเป็นธรรม

๖. เพื่อเสริมสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และคุณค่าความ หลากหลายทางชีวภาพ ควบคู่กับการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้เป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนา

^{๓๔} ถวัล มาตจรัส, การจัดการเรียนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : ธารอักษร , ๒๕๕๐) หน้า ๑๓-๒๐.

ประเทศและการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในรุ่นปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งสร้างกลไกในการรักษาผลประโยชน์ของชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

๗. เพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศสู่ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน และขยายบทบาทขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควบคู่กับการเสริมสร้างกลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดผลในทางปฏิบัติต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้ดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” สู่สถานศึกษาผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาเพื่อไปสู่การจัดการเรียนรู้ในระดับการปฏิบัติการอย่างเป็นรูปธรรม

๓.ระดับปฏิบัติการ^{๓๕}

จากนโยบายดังกล่าว ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา จึงเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงในระดับปฏิบัติการในการขับเคลื่อนปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” สู่สถานศึกษาโดยตรงซึ่งจะมีคณะกรรมการด้านการติดตามประเมินผล โดยมีหัวหน้าผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ติดตามผลการดำเนินงานเพื่อสรุปผลการดำเนินงานรวบรวมเพื่อถวายรายงานแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษาต่อไป

แนวคิดของคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนในการนำปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” ไปสู่การปฏิบัติเน้นใน ๓ ประเด็นหลัก

หนึ่ง การจัดทำหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

สอง การจัดทำหน่วยการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

สาม การจัดทำหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนใน

ทุกระดับ

สำหรับการจัดการเรียนรู้ปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” สู่สถานศึกษานั้น คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน เน้นการจัดการเรียนรู้บูรณาการในสองลักษณะ

หนึ่ง การบูรณาการแบบวิทยาการ

สอง การบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้

^{๓๕} ถวัล มาศจรัส, การจัดการเรียนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : ธารอักษร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓-๒๐.

๒.๒.๕ การนำแนวพระราชดำริทางการศึกษาไปสู่การปฏิบัติ

สุวัฒน์ วัฒนานนท์ ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการศึกษาสู่สถานศึกษาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาควรจะนำไปสู่การพิจารณาดังนี้^{๓๖}

๑.การส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ ความคิด มีปัญญา มีวิถีคิด บูรณาการองค์ความรู้ค้นพบทางเลือกประยุกต์ปฏิบัติสู่การดำรงชีวิตด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักวิธีเรียนด้วยการสอนวิธีเรียนตามหลักหัวใจนักปราชญ์ สุ จิ ปุ ลิ เป็นการพัฒนาทักษะการฟัง การอ่าน การคิด การถาม การเขียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการอ่านเขียนสื่อความหมาย การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณ เป็นผู้มีเหตุผลมีวิถีคิด เกิดปัญญา ส่งเสริมให้ผู้เรียนรักการอ่าน การค้นคว้าแสวงหาข้อมูลหลากหลายรูปแบบและสาระจัดระบบข้อมูลหาความสัมพันธ์เพื่อให้เกิดการสังเคราะห์เป็นความรู้เป็นคนใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ส่งเสริมเพิ่มศักยภาพและหน้าที่ของสมองผู้เรียนได้เรียนรู้ให้ครอบคลุมสอดคล้องกับศักยภาพและหน้าที่ของสมองผู้เรียนเพื่อค้นพบสมรรถภาพของตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้ด้วยวิธีบูรณาการองค์ความรู้ในลักษณะการเรียนการสอนแบบสหวิทยาการเพื่อสร้างทักษะในการประยุกต์นำไปสู่การเรียนการปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาพการดำรงชีวิตและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะด้วยกิจกรรมและการปฏิบัติทดลองจริงเพื่อให้เกิดทักษะและค้นพบตนเองเป็นแนวทางเลือกเพื่อการประยุกต์สู่การปฏิบัติในการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเอง

๒.การส่งเสริมให้บุคคลมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ มีเจตคติ มีทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผล เชิงจริยธรรม ดำรงชีวิตแบบพื้นฐานความซื่อสัตย์สุจริต อดทน อดออมขยันหมั่นเพียร เสียสละเพื่อส่วนรวม ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการมุ่งปลูกจิตสำนึกของผู้เรียนในด้านคุณธรรมจริยธรรมเพราะเมื่อเกิดจิตสำนึกแล้วจะมีเจตคติที่ดีนำไปสู่การเลือกปฏิบัติที่เหมาะสม บูรณาการผสมผสานหลักคุณธรรมจริยธรรมในเนื้อหาสาระการเรียนทุกรายวิชานั้นความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยมีความรับผิดชอบเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ถูก ผิด ควรไม่ควร เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงคุณธรรมจริยธรรมสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขปรับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกห้องเรียน และการปฏิบัติที่เป็นแบบที่ดีเหมาะสมเพื่อการกล่อมเกลាប់เพาะคุณลักษณะอันพึงประสงค์และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการพัฒนาส่งเสริมยกย่องคนดีมีคุณธรรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง สร้างค่านิยมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ นำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง จริงใจ ต่อเนื่องและครบวงจร เพราะการจัดกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นสัปดาห์ต่าง ๆ นอกจากจะได้ประโยชน์น้อยยังเป็นการปลูกฝังค่านิยมในการทำงานที่มุ่งเน้นรูปการประชาสัมพันธ์มากกว่าการเอาจริงเอาจัง

^{๓๖} สุวัฒน์ วัฒนานนท์,การศึกษาพอเพียงตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพฯ: ซี.ซี.นอลจ์ลิงส์,๒๕๕๐),หน้า ๕๘-๖๓.

๓. การส่งเสริมให้บุคคลมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ พึ่งตนเอง พัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ยุคสมัยและศีลธรรม ด้วยการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักของเหตุผลเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็น ระบบด้วยวิธีการตามหลักอริยสัจสี่ หรือกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจหลักของ เหตุเป็นปัจจัยก่อให้เกิดผลตามหลักของธรรมชาติเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นและพึ่งตนเองได้และจัด กิจกรรมการเรียนการสอนด้วยการให้ผู้เรียนได้รู้จักมีส่วนร่วมทำงานเป็นหมู่คณะเพื่อปรับตัวพัฒนา ตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเข้ากับสภาพของสังคมยุคสมัยบนพื้นฐานของ ความมีคุณธรรม จริยธรรม

๔. ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา และหรือนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุตามหลักการหรือจุดมุ่งหมายตามวิธีหรือแนวทางในการ จัดการศึกษาพอเพียงเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ควรปฏิบัติคือผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาในทุก ระดับจะต้องมีความรู้ความเข้าใจมีทักษะทางการศึกษา ด้านความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษา การ สอนมนุษยสัมพันธ์ เทคนิคในการจัดการศึกษาและมีความจริงใจจริงจัง ดำเนินการอย่างต่อเนื่องให้ ครบวงจรในการจัดกิจกรรมตามโครงการ แผนงานทางการศึกษาจะต้องกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ เชื่อมโยงสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นเพื่อกำหนดนโยบายและดำเนินการอย่างจริงจังจริงใจในการปลูกฝัง พัฒนาส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ค่านิยมอันพึงประสงค์ของคนในชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชน จะต้องจัดการศึกษาพัฒนาส่งเสริม การศึกษาทุกระบบอย่างเท่าเทียมกันโดยเฉพาะการศึกษาตาม อหิยาตย์และการศึกษานอกระบบ บนพื้นฐานที่ไม่ส่งเสริมเพื่อการเพิ่มหรือปรับวุฒิการศึกษาประการ เดียวแต่ต้องการพัฒนาจากกลุ่มสนใจ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มการผลิต ที่เป็นฐานผลิตภัณฑ์พื้นบ้านของ ประชาชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาและพึ่งพาตนเองได้และผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาในทุกระดับ จะต้องเอาใจใส่ดูแลให้ความช่วยเหลือ สถานศึกษากำหนดจุดเน้น การพัฒนา ส่งเสริมระบบการดูแล นักเรียน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ให้เข้มแข็งเป็นฐานที่มั่นคงในการ พัฒนาเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต

๕. ครู อาจารย์ ผู้ปฏิบัติงาน ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติด้านการศึกษาอันประกอบด้วยผู้บริหาร โรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครู อาจารย์ ในสถานศึกษาต่าง ๆ มี ส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงที่จะนำวิธีหรือแนวทางในการจัดการศึกษาพอเพียงหรือการศึกษาที่สมบูรณ์สู่ การปฏิบัติก่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ควรปฏิบัติคือผู้รับผิดชอบในการจัด การศึกษาในระดับปฏิบัติการทั้งผู้บริหารสถานศึกษาและครู อาจารย์ จะต้องนำนโยบายหลักร่วมกัน ในการปลูกฝัง ส่งเสริม พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมค่านิยมคุณลักษณะอันพึงประสงค์และต้อง ปฏิบัติให้เกิดเป็นรูปธรรมเป็นต้นแบบที่ดีในสถานศึกษาและสังคมจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาอย่างผู้มี

จิตสำนึกรับผิดชอบกับผู้เรียนลดกิจกรรมลักษณะที่จัดขึ้นเฉพาะเพื่อการประชาสัมพันธ์ กิจกรรมที่สนับสนุนหล่อหลอมเสี่ยงต่อการพนัน และกิจกรรมจากการช่วยเหลือของภาคเอกชนที่กำหนดนักเรียนเป็นกลุ่มเป้าหมายทางการตลาดโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีหน้าที่ในการให้ข้อเสนอแนะ เห็นชอบ กำกับติดตามควรดำเนินการเป็นจุดเน้นเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาเป็นหลัก ผู้บริหารสถานศึกษาและครู อาจารย์ จะต้องติดต่อกับผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอและร่วมแก้ปัญหาของผู้เรียนโดยตรงด้วยตนเอง ครู อาจารย์ จะต้องสอนวิธีเรียนให้ผู้เรียนในแต่ละสาระความรู้ นั้น ๆ เพื่อผู้เรียนจะได้มีวิธีการเรียนที่เหมาะสม ปรับพัฒนาให้สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของตนเอง ครู อาจารย์ ควรจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการส่งเสริมพัฒนาทักษะสอนให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อให้คิด สอนวิธีการคิดและสอนเกี่ยวกับการคิด ครู อาจารย์ควรจัดการอบรมอย่างมีประสิทธิภาพให้กับผู้เรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมคุณธรรม จริยธรรมค่านิยม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ อย่างจริงจัง จริงจังต่อเนื่องด้วยความอดทนเพราะการอบรมความดีไม่มีทางลัดต้องใช้เวลา ครูและอาจารย์ควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บูรณาการ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เพื่อเป็นทักษะในการดำรงชีวิตของผู้เรียนในอนาคต

๖. ผู้ปกครอง ครอบครัว สังคม เป็นสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง เนื่องด้วยมีอิสระปราศจากการกำกับควบคุมส่งผลต่อเด็กและเยาวชนโดยตรง ผู้ปกครองผู้เรียนต้องเปลี่ยนค่านิยมในความเชื่อที่พึงพึงรัฐอย่างเดียวนั้นเพราะคิดว่าสถานศึกษาจะเปลี่ยนที่อบรมสั่งสอนบุตรหลานเป็นคนดีหรือคิดว่าเป็นสถานที่เลี้ยงลูกอีกแห่งหนึ่งในระหว่างไปทำมาหากินโดยปราศจากการดูแลเอาใจใส่อย่างแท้จริง พึงเปลี่ยนค่านิยมความเชื่อด้วยเหตุผลความเป็นจริงที่ว่า “โรงเรียนมีหน้าที่ทำให้คนเป็นคนดี แต่ความสามารถของโรงเรียนไม่สามารถทำให้คนเป็นคนดีได้ทุกคน” “บุตรหลานอยู่กับครอบครัววันละ ๑๖ ชั่วโมงอยู่กับโรงเรียน ๘ ชั่วโมง” ดังนั้นครอบครัวและสังคมเป็นสถานที่ขัดเกลาเด็กและเยาวชนได้ดีที่สุดการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนควรจะเลี้ยงดูด้วยความรัก ความอบอุ่น ต้องหมั่นกระทำและไม่ต้องลงทุนอย่าทดแทนความขาดด้วยเงิน หรือวัตถุสิ่งของ ต้องทดแทนด้วยความรัก ความเอาใจใส่เอื้ออาทรอย่างจริงจังและยอมรับว่าเขาและเราคือคนเดียวกัน อย่าแบ่งแยกสังคมที่เป็นสภาพแวดล้อมผู้เรียนควรจะมี ความรับผิดชอบทั้งผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงหรือผู้ที่อยู่ร่วมในสังคม ต้องพึงระลึกเสมอว่าเด็กและเยาวชนในวันนี้ คือ ผู้ที่จะสร้างความสุขความเจริญและความทุกข์ความเสื่อมแก่สังคมในอนาคตอย่างแน่นอน จึงไม่ควรทำลายหรือทำร้ายด้วยการมอมเมาและเอาประโยชน์จากเด็กและเยาวชนการดำเนินธุรกิจควรมีคุณธรรมไม่มุ่งหวังทางการตลาดด้วยการเอาเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายสร้างความเข้าใจผิดความคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริง ทำให้ลุ่มหลง ไขว้เขวเป็นกระแสสังคมทางธุรกิจเกิดค่านิยมที่ผิดสร้างนิสัยที่เป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์มุ่งวัตถุนิยมสังคมและรัฐจะต้องมีมาตรการที่เข้มงวดต่อ

การดำเนินธุรกิจ การกระทำที่มุ่งประโยชน์ มอมเมาเด็กและเยาวชนตลอดทั้งการดำเนินกิจกรรมที่เป็นแหล่งมั่วสุมด้วยการแก้ปัญหาอย่างจริงจังและจริงจัง มิฉะนั้นนโยบายระดับผู้ปฏิบัติไม่สามารถบรรลุได้ดังประสงค์ สังคมก็จะเต็มไปด้วยการแข่งขันการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่ขาดความสมดุลและในที่สุดสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมจะล่มสลายในที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อ ศิลปินและวงการบันเทิงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่วงการศึกษายอมรับว่ามีอิทธิพลมากที่สุดในการสร้างกระแสและนำไปสู่การพัฒนาเป็นวัฒนธรรมทางสังคมได้ควรจะลดการสร้างกระแสค่านิยมอันไม่เหมาะสม เช่น การแต่งกาย พฤติกรรมการสักและการเจาะตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกายตลอดจนปัญหาเกี่ยวกับครอบครัว ความรับผิดชอบ การใช้สารเสพติด ด้วยการมาช่วยเป็นบทบาทเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชนได้มีจิตสำนึกและเจตคติที่ดีด้านคุณธรรมมากยิ่งขึ้นอย่างจริงจัง

๗.รัฐ ช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ตามสังคมโลกเราไม่สามารถกำหนดและกำกับบทบาทบนเวทีโลกได้บางเรื่องเราไม่ควรตามแต่ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่แท้จริงของเรา บ่มเพาะเยาวชนให้เข้มแข็งตามศักยภาพของเราที่ต้องจริงจังและมุ่งมั่นที่สุด การนำหลักการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ควรนำมาพิจารณาจัดการศึกษาเป็นพื้นฐานของชีวิตที่แท้จริง การปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ เป็นผลพลอยได้จากการศึกษา ต้องเอาการศึกษาเป็นหลักจัดการศึกษาให้สมดุลด้วยการเน้นด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นพื้นฐาน จัดการศึกษาในทุกระดับให้สอดคล้องกับการพัฒนาของบุคคลด้วยการใช้หลักสูตรที่กว้าง ตอบสนองผู้เรียนในแต่ละระดับด้วยการให้มีความสุข (fun) แสวงหาค้นพบทางเลือกของชีวิตรู้จักและเข้าใจตน (find) มุ่งเน้นพัฒนาความเป็นเลิศตามศักยภาพและความสามารถของตน(focus) จัดการศึกษาให้ครอบคลุมและเพียงพอทั้งชีวิต เศรษฐกิจ โอกาส ความเชื่อกลุ่มระดับระบบของสังคมและการศึกษาพัฒนาการอ่านแสวงหาข้อมูลส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีวิธีคิดอย่างเป็นระบบของเด็กและเยาวชนเพื่อการพึ่งตนเองพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้จากชีวิตจริง การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบค้นพบและมีสายกลางเป็นทางเลือกที่เหมาะสมควรคำนึงว่าเราไม่ควรยอมสูญเสียทางวัฒนธรรมและทรัพยากรเพื่อให้ได้มาซึ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและวัตถุนิยมแล้วล่มสลายทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่เลื่อนไหลตามกระแสที่ถูกชี้นำเป็นผู้ตามอย่างไม่มีโอกาสพบทางทางเลือกที่เหมาะสม สำหรับเยาวชนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปปฏิบัติใช้ในทางการศึกษาเป็นการศึกษาพอเพียงมีปัจจัยหลัก ๓ ประการคือ ทำอะไรด้วยเหตุผล พอประมาณ สร้างภูมิคุ้มกันอยู่ตลอดเวลา การปฏิบัติงานในทางการศึกษาควรรู้จักทางสายกลาง มีความพอดีในด้านต่าง ๆ ที่ประกอบด้วยด้านจิตใจของตนเอง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและด้านเทคโนโลยี^{๓๗}

^{๓๗} สุวัฒน์ วัฒนานนท์,การศึกษาพอเพียงตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: ซี.ซี.นอลจิ่งส์,๒๕๕๐),หน้า ๕๘-๖๓.

ปรียานุช พิบูลสรารุช ได้กล่าวถึงภาพความสำเร็จในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่สถานศึกษาตามโครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ปี พ.ศ.๒๕๕๓ ดังนี้ ๑)สถานศึกษานำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารสถานศึกษา ๒) ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ๓) นักศึกษามีความรู้ ทักษะ ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและ ๔) ผู้ปกครอง ชุมชน ดำเนินชีวิตและมีการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^{๓๘}

สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชมาปรับใช้ทางด้านการศึกษาในระดับต่าง ๆ จะประสบผลสำเร็จได้นั้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ตั้งแต่ระดับประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหาร ครูอาจารย์ นักศึกษาและผู้ปกครอง ควรน้อมนำการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริมาใช้อย่างจริงจัง โดยมีความคิดพื้นฐานในการร่วมกันจัดการศึกษาให้สมดุล เน้นคุณธรรมนำความรู้มีวิธีคิดเป็นขั้นตอน เป็นระบบ พึ่งตนเอง แก้ปัญหาโดยการเลือกแนวทางที่เหมาะสม นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติคือ ทำอะไรด้วยเหตุผล พอประมาณ สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองมีความรู้คู่คุณธรรมอยู่ตลอดเวลา

๒.๒.๖ พระบรมราโชวาทเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

“...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นสูงขึ้นไปตามลำดับต่อไป...

...ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลว และเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗

๒.๒.๗ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ ขณะนี้ได้หยั่งรากลึกลงในสังคมไทย พระองค์ทรงให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาคน” ในการดำเนินวิถีชีวิตอย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมีพอกิน การ

^{๓๘} ปรียานุช พิบูลสรารุช,การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านสถานศึกษา,โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง,(กรุงเทพมหานคร : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์,(เอกสารอัดสำเนา),๒๕๕๔ ข.

รู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และทรงเตือนสติประชาชนคนไทยไม่ให้ประมาท ตระหนักถึงความถูกต้องตามหลักวิชา ตลอดจนมีคุณธรรมเป็นกรอบในการดำรงชีวิต หลักการทรงงานของพระองค์จะเน้นการ “เข้าใจ เข้าถึง และร่วมพัฒนา” อย่างสอดคล้องกับ “ภูมิสังคม” ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายของระบบภูมินิเวศ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี เพื่อผลประโยชน์ของประชาชน โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เป็นการพัฒนาที่มุ่งสู่ “การพึ่งพาตนเอง” ดำเนินการด้วยความรอบคอบ วิเคราะห์ระมัดระวัง “หาตามลำดับขั้นตอน” มีการทดลองด้วยความเพียรจนมั่นใจ จึงนำไปเผยแพร่ใช้ประโยชน์สู่สาธารณะ

สังคมไทยได้ตระหนักและน้อมนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานาทางในการพัฒนาประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) ที่ประเทศไทยเผชิญกับภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ และสถานการณ์ในขณะนั้นได้สะท้อนผลการพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุลและยั่งยืน เนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ขณะที่สังคมเผชิญปัญหาในหลายด้าน และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง ปัจจุบันการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นไปอย่างกว้างขวาง เป็นปรัชญาที่ชี้นำยุทธศาสตร์และนโยบายการพัฒนาประเทศให้มุ่งสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน ทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้นำไปเป็นแนวทางการดำรงชีวิตและการปฏิบัติตนในทุกระดับตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน จนถึงประเทศมีส่วนเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและบริหารจัดการความเสี่ยง ทำให้สังคมไทยสามารถฟื้นตัวและผ่านพ้นภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและภัยพิบัติได้ดีกว่าในอดีต อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศในอนาคต สังคมไทยยังมีปัญหาเชิงโครงสร้างที่เป็นจุดอ่อนและอุปสรรคสำคัญ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในสังคม และการบริหารจัดการภาครัฐที่อ่อนแอ ประกอบกับต้องเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและรุนแรงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัด จึงต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยน้อมนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มุ่งให้เกิดภูมิคุ้มกันและมีการจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม บนพื้นฐานของการสร้างองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์เป็นของตนเอง รวมทั้งการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จริงจัง และมีธรรมาภิบาล

๒.๒.๘ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : หลักการพัฒนาประเทศ

ภาพรวมของการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑-๗ สรุปได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ทำให้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่จากเดิมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประเด็นหลักมาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกัน จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล แต่วิกฤตเศรษฐกิจ

ที่เกิดขึ้นในปี ๒๕๔๐ ทำให้การปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการพัฒนาไม่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้อย่างเป็นรูปธรรม อย่างไรก็ตาม สังคมไทยได้เริ่มรับรู้ถึงหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้รับการขานรับอย่างกว้างขวางในขณะที่ยังคงเผชิญกับภาวะวิกฤตครั้งสำคัญของประเทศ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ได้ยึดถือหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมมีเป้าหมายหลักเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยสู่ความอยู่ดีมีสุข พร้อมทั้งยึดหลักทางสายกลาง เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพและยั่งยืน ควบคู่ไปกับปรับเปลี่ยนกระบวนการวางแผนจากการดำเนินการ “โดยราชการเพื่อประชาชน” เป็นการมี “ประชาชนเข้าร่วม” ให้คนเป็นผู้ตัดสินใจหรือกำหนดทิศทางการพัฒนาที่คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อพร้อมรับความเสี่ยงบนฐานของความรอบรู้ ความรอบคอบ ความเพียร และคุณธรรม

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ยังคงน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุล การอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขในสังคมและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน กระบวนการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ได้มีการวิเคราะห์สถานะทุนของประเทศใน ๓ ทุน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และวิเคราะห์บริบทการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศทั้งระบบเศรษฐกิจโลก ตลาดการค้า ตลาดการเงิน การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เผชิญภาวะโลกร้อนและการขาดแคลนพลังงานไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์บนพื้นฐานของการใช้ความรู้ได้อย่างถูกหลักวิชาการ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนและการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเกื้อหนุนซึ่งกันและกันไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในสังคม พร้อมทั้งเสริมสร้างระบบโครงสร้างกลไกและกระบวนการบริหารพัฒนาประเทศให้อยู่บนหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับสังคมไทย

๒.๒.๙ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการประยุกต์ใช้และมีผลอย่างเป็นรูปธรรมในช่วงที่ประเทศไทยเผชิญวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี ๒๕๔๐ และเป็นแนวทางปฏิบัติอันสำคัญยิ่งในการขับเคลื่อนประเทศไทยให้พ้นจากภาวะวิกฤต ทั้งวิกฤตเศรษฐกิจโลกที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย รวมถึงวิกฤตที่เกิดขึ้นภายในประเทศทั้งวิกฤตเศรษฐกิจ วิกฤตการเมือง และวิกฤตทางสังคม การน้อมนำหลัก

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติ ได้ส่งผลให้ประเทศไทยเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันสูงขึ้นในหลายด้าน ขณะที่บางเรื่องอยู่ในระหว่างการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและประชาชนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงรุนแรงในเบื้องต้นแต่สามารถฟื้นตัวได้เร็วขึ้น ความก้าวหน้าในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติของทุกภาคส่วนเพื่อมุ่งหวังให้เกิดภูมิคุ้มกันแก่ตัวเอง ครอบครัว องค์กร สังคมและประเทศมีหลายประการในส่วน

ภาครัฐ ได้น้อมนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารประเทศในหลายระดับ ทั้งเป็นหลักการบริหารเศรษฐกิจในระดับมหภาค การกำหนดนโยบายภาครัฐที่ยั่งยืน การกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินการตามนโยบายที่เหมาะสม ตลอดระยะเวลากว่า ๑๐ ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจมหภาคอย่างรัดกุมมากขึ้น บนพื้นฐานการของการรักษาวินัยทางการเงินการคลัง โดยกำหนดกรอบการคลังที่ยั่งยืนเพื่อเป็นกฎเกณฑ์ในการใช้จ่ายงบประมาณของรัฐบาล ประกอบด้วย ๑) การรักษาสัดส่วนหนี้สาธารณะต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศในระดับที่ไม่เกินร้อยละ ๕๐.๐ ๒) การกำหนดสัดส่วนรายจ่ายการลงทุนของรัฐบาลไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๕.๐ ของงบประมาณโดยรวม และ ๓) การกำหนดภาระหนี้รัฐบาลไม่ให้เกินร้อยละ ๑๕.๐ ของงบประมาณรวม

ขณะเดียวกัน การวางแผนและการดำเนินการลงทุนในโครงการขนาดใหญ่ของรัฐในบางโครงการได้เริ่มดำเนินการบนพื้นฐานการวิเคราะห์อย่างรอบคอบทั้งในศักยภาพด้านการเงิน ความพร้อมในการดำเนินการและความจำเป็นตามความต้องการของประชาชน ให้ความสำคัญกับความสมดุลในเชิงปริมาณและคุณภาพของการลงทุน การกระจายการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานของประเทศระหว่างเมืองและชนบท และศักยภาพที่แท้จริงของประเทศ รวมทั้งมีระบบการบริหารความเสี่ยงอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แผนการลงทุนภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ๒๕๕๕ เป็นตัวอย่างของการออกแบบการลงทุนให้มีการกระจายอย่างเหมาะสมทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมครอบคลุมทุกสาขาโดยเฉพาะสาขาการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน สาขาการศึกษาและการเรียนรู้ที่มุ่งยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ทั้งระบบในเขตชนบทและเมือง สาขาสาธารณสุขที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพและคุณภาพของระบบบริการ ในภาพรวมจึงเป็นการลงทุนที่สนับสนุนการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการจ้างงานในระยะสั้น ควบคู่กับการวางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพของระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางสังคมที่จะพัฒนาคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ ผลที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมในระยะเริ่มต้น พบว่า ภาคเศรษฐกิจฟื้นตัวจากภาวะวิกฤตและมีการขยายตัวในระดับที่เพียงพอต่อการจ้างงาน และอัตราการว่างงานของประเทศลดลงค่อนข้างรวดเร็ว ในระยะยาวจะเพิ่มผลิตภาพการผลิตจากการพัฒนาระบบโลจิสติกส์ การพัฒนาทุนมนุษย์ และการกระจายความเจริญสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น

นอกจากนี้ ส่วนราชการต่างๆ ได้น้อมนาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติภายในส่วนราชการ ทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการใช้จ่ายงบประมาณ มีการตรวจสอบที่รัดกุมการดาเนินโครงการและการกำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งประโยชน์สู่ประชาชนที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น รวมทั้งการยกระดับธรรมาภิบาลภาครัฐ กำหนดเป็นกฎระเบียบด้านจริยธรรมเพื่อถือปฏิบัติอย่างชัดเจน สะท้อนถึงการปรับตัวของภาครัฐในการดาเนินนโยบายสาธารณะเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนบนพื้นฐานของความรู้คู่คุณธรรม รวมทั้งออกแบบนโยบายภาครัฐที่ยึดทางสายกลางและสอดคล้องกับมิติการพัฒนาที่เป็นองค์รวมบทเรียนจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและการเงินในปี ๒๕๔๐ นาไปสู่การปรับโครงสร้างของภาคการเงินทั้งระบบภายใต้แผนแม่บทภาคการเงินในระยะที่ ๑ และ ๒ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพของระบบการเงินให้สถาบันการเงินทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงินได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความสามารถในการแข่งขันและสามารถให้บริการกับลูกค้าทั้งภาคครัวเรือนและธุรกิจได้อย่างทั่วถึง และมีความมั่นคงในภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทำให้ประชาชนและธุรกิจมีต้นทุนทางการเงินที่ลดลง รวมทั้งปรับแก้กฎหมายธนาคารแห่งประเทศไทย เพื่อให้สามารถดาเนินการได้ตามมาตรฐานสากลของธนาคารกลางในการดูแลให้ระบบการเงิน ระบบสถาบันการเงิน และระบบการชำระเงินมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพ และมีกระบวนการตัดสินใจด้วยความโปร่งใส รอบคอบ ส่งผลให้ภาคการเงินของประเทศไทยมีความเข้มแข็ง สถาบันการเงินมีระบบบริหารความเสี่ยงที่รัดกุม มีการลงทุนในตลาดการเงินระหว่างประเทศในสัดส่วนที่พอประมาณและสมเหตุสมผล ในช่วงที่โลกเผชิญกับภาวะวิกฤตการเงินปี ๒๕๕๑-๒๕๕๒ ระบบสถาบันการเงินไทยทั้งระบบถือครองสินทรัพย์ต่างประเทศเพียงร้อยละ ๘.๐ ภาคการเงินจึงมีภูมิคุ้มกันที่ดีกว่าในอดีต ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจการเงินโลกต่อภาคการเงินจึงอยู่ในวงจำกัด และเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ภาคเศรษฐกิจไม่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านสภาพคล่องทางการเงินและสามารถฟื้นตัวผ่านพ้นช่วงวิกฤตได้ค่อนข้างเร็ว

ขณะที่ **ภาคธุรกิจเอกชน** ได้มีการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างกว้างขวางมากขึ้นภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี ๒๕๔๐ องค์การภาคธุรกิจได้มีการปรับเปลี่ยนจรรยาบรรณทางธุรกิจเพื่อให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น บทเรียนจากวิกฤตทำให้องค์กรธุรกิจขนาดใหญ่เริ่มมีวิสัยทัศน์ที่มุ่งกาไรระยะยาวมากกว่าในระยะสั้น และให้เป็นธรรมแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิสัยทัศน์ในการดาเนินธุรกิจได้ส่งผลต่อการวางแผนการลงทุน การผลิต การบริหารกำลังคน การตลาดและการบริหารความเสี่ยงในทุกด้าน ทั้งกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ และกลุ่มธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีการกระจายความเสี่ยงอย่างรอบคอบ โดยเฉพาะการกระจายแหล่งเงินทุนจากหนี้ระยะสั้นในตลาดเงินมาเป็นการระดมทุนในตลาดทุนมากขึ้น สินเชื่อของภาคธุรกิจที่ไม่ใช่สถาบันการเงินต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลดลงจากร้อยละ ๔๔.๑ ในปี ๒๕๔๖ เป็นร้อยละ ๓๖.๓ ในปี ๒๕๕๓ ขณะที่การออกหุ้นกู้และหุ้นทุนมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น การระดมทุนได้

คำนึงถึงศักยภาพของทุนในประเทศอย่างรอบคอบมากกว่าในช่วงก่อนเกิดภาวะวิกฤต จึงลดการก่อหนี้ต่างประเทศลงอย่างชัดเจน สัดส่วนหนี้ต่างประเทศต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศลดลงจากร้อยละ ๗๒.๙ ในปี ๒๕๔๒ เป็นร้อยละ ๓๓.๙ ในปี ๒๕๕๓ รวมทั้งมีความตระหนักถึงความสำคัญของการสร้างฐานการผลิตที่ใช้วัตถุดิบโดยเฉพาะภาคเกษตรและนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดสร้างคุณค่าที่ผลประโยชน์ตกอยู่กับประชาชนในพื้นที่ เช่น การผลิตและการส่งออกสินค้าเครื่องใช้ในบ้าน สบู่ ผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร รายได้จึงกระจายสู่ชุมชน สินค้าส่งออกเริ่มมีฐานที่กระจายประเภทผลิตภัณฑ์หลากหลายมากขึ้นเช่นเดียวกับการกระจายตลาดส่งออกไปสู่ตลาดใหม่ๆ เพื่อลดความเสี่ยง

ในภาพรวมของการดำเนินธุรกิจด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม ในช่วง ๔-๕ ปีที่ผ่านมา ตลาดหลักทรัพย์รายงานว่ามีหลายองค์กรธุรกิจและหลายบริษัทในประเทศไทยมีความตื่นตัวในเรื่องของการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม และนำไปเชื่อมโยงกับกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังจะเห็นได้จากโครงการ ที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ดำเนินการร่วมกับชุมชนและเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก อาทิ โครงการปลูกป่าโครงการสร้างฝายชะลอน้ำ/การรักษาต้นน้ำ โครงการทำความสะอาดแม่น้ำลำคลองหรือทะเล สะท้อนถึงธรรมาภิบาลของภาคธุรกิจเอกชนที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากขึ้น

สำหรับภาคธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และวิสาหกิจชุมชน มีจำนวนไม่น้อยเป็นองค์กรตัวอย่างที่มีการบริหารธุรกิจบนฐานการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งในลักษณะเครือข่ายหรือคลัสเตอร์ มีการศึกษาศักยภาพของทุนและวัตถุดิบในชุมชน รวมทั้งองค์ความรู้พื้นฐานและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเน้นการใช้เงินทุนและขยายกิจการอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังของตนเอง มีกระบวนการผลิตที่ประหยัด เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม วิจัยและพัฒนาสินค้ามุ่งคุณภาพและมาตรฐานอยู่ตลอดเวลา สร้างสินค้าที่มีเอกลักษณ์ มีการตลาดที่ขยายฐานจากตลาดภายในประเทศสู่ต่างประเทศ นอกจากนี้ผู้ประกอบการมีแนวโน้มดำเนินกิจการเพื่อสังคมเพิ่มขึ้น ทั้งที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลประเภทบริษัท จำกัด สหกรณ์ และมูลนิธิ มีการแบ่งผลกำไรคืนสู่สมาชิกและชุมชนอย่างมีเป็นธรรม เน้นความซื่อสัตย์ และการแบ่งปัน รวมทั้งผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้รับประโยชน์ในรูปแบบต่างๆ และส่งผลให้สังคมโดยรวมดีขึ้น เช่น การกระจายรายได้และคุณภาพชีวิตดีขึ้น เป็นต้น เป็นการดำเนินธุรกิจเพื่อสังคมที่เป็นธรรม สร้างสมดุลระหว่างผลกำไร สวัสดิการของประชาชน และความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

ส่วน **ภาคประชาชนและชุมชน** รับรู้ เข้าใจและน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีการเก็บออม และสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน จากการเผยแพร่แนวคิดและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องกว้างขวางตั้งแต่ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา ทำให้การรับรู้ของประชาชนขยายตัวค่อนข้างมาก จากผลการสำรวจของโครงการ พ.ศ. พอเพียงในช่วงปี ๒๕๕๐-๒๕๕๑ ประชาชนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อโทรทัศน์

หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร และวิทยุ ขณะที่ความเข้าใจในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการดำรงชีพมีสูงถึงร้อยละ ๗๔.๐ ของกลุ่มตัวอย่าง ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความแตกต่างกันในแต่ละหลักการ ในหลักความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขการมีความรู้พบว่า การมีคุณธรรมอยู่ในเกณฑ์สูงถึงร้อยละ ๗๕-๘๕ ขณะที่ความเข้าใจในหลักความมีเหตุผลมีร้อยละ ๔๔.๐ และประชาชนมีความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามีเชื่อมโยงอย่างมากกับการประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีชีวิตเรียบง่าย มีการออม และเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาส

ผลการสำรวจเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน พบว่า ชุมชนมีการประยุกต์ใช้ในระดับปานกลางถึงร้อยละ ๗๔.๐ ของกลุ่มตัวอย่าง และระดับมากร้อยละ ๑๓.๖ ในแนวทางที่หลากหลาย เช่น การยึดหลักพอประมาณ เน้นการเติบโตที่ก่อให้เกิดความสมดุลในระยะยาว ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง ใช้ทรัพยากรและปัจจัยในท้องถิ่น ยึดหลักเหตุผลในการตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นการพัฒนาชุมชนที่มีระบบการผลิตที่คำนึงถึงความสอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณี กฎหมายและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างภูมิคุ้มกันโดยมีระบบการผลิตและการตลาดที่หลากหลาย มีแผนชุมชนที่คำนึงถึงการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน สร้างประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนให้เข้มแข็งและจัดให้มีระบบสวัสดิการสังคม ระบบการออม ระบบประกันสุขภาพ ขณะเดียวกัน ส่งเสริมแนวคิดเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสม่ำเสมอ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมความรู้ รัก สามัคคีในชุมชน โดยเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมระบบคุณธรรม ความขยัน ซื่อสัตย์ อุดหนุนแบ่งปัน สร้างผู้นำชุมชน/ผู้นำความคิดที่เป็นแบบอย่างของบุคคลแห่งคุณธรรม

ขณะที่ **ภาคเกษตร** เป็นภาคที่มีความสำคัญและมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในทุกระดับอย่างกว้างขวางตั้งแต่ระดับเกษตรกร ครัวเรือน ชุมชน และประเทศ หลักการของเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตรที่เป็นรูปธรรมนำไปสู่ความพออยู่พอกินมีความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหาร ลดรายจ่าย พึ่งตนเอง และแก้ปัญหาความยากจนของภาคครัวเรือนและภาคชุมชน เกษตรกรที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในหลายพื้นที่ ปรากฏผลชัดเจนว่าสามารถก้าวพ้นภาวะหนี้สินจากการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์สู่เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์วนเกษตร เกษตรกรตัวอย่างที่ได้รับรางวัลการประกวดผลงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่างก็ยืนยันว่าเกษตรกรที่เริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยการดำเนินตามเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ลดรายจ่าย ลดการใช้สารเคมี และเน้นการผลิตที่ยึดความมีเหตุผล และองค์ความรู้สามารถทำให้เกษตรกรมีเงินออม หลุดพ้นจากภาวะหนี้สิน และมีรายได้มั่นคงสามารถช่วยเหลือแบ่งปันให้เพื่อนบ้านและชุมชน

นอกจากนี้ **ด้านการศึกษา** ทั้งมูลนิธิ สถาบันการศึกษา สถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสถาบันวิจัยอื่นๆ ได้มีการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการนำปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างหลากหลายมากขึ้น มีการสังเคราะห์บทเรียนจากการปฏิบัติ จริง นามาจัดระบบฐานข้อมูลเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเผยแพร่ความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างกว้างขวางในหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และ ท้องถิ่น จัดทาลหลักสูตรการเรียนการสอนและการฝึกอบรมเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาหลักสูตรทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษามี ๒๖ หลักสูตร/รายวิชา ใน ๑๙ สถาบัน มีการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยที่มีการ เปิดสอน รวมทั้งจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้เข้มข้นยิ่งขึ้น

๒.๒.๑๐ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ ๑๑

ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะ แผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑ สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอกประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยมี ภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น และมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งแตกต่างกันไปทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และ สังคม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่ อ่อนแอ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สามารถรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งความเสี่ยงจากความเสื่อม ถอยของค่านิยมที่ดีงามในสังคมไทย ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องนาภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกัน ในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ของ ประเทศให้เข้มแข็ง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ประเทศ สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงมีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจาก แนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘-๑๐ โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อนให้บังเกิดผล ในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศเป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดย มีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติ

ทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับเมืองเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรู้” ในการพัฒนาด้านต่างๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิตด้วย “ความเพียร” จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นในมิติการพัฒนาต่างๆ เพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยงที่สังคมไทยต้องเผชิญ และเสริมรากฐานของประเทศด้านต่างๆ ให้เข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน โดยมีแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ดังนี้

๑. การพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัวและชุมชนสู่สังคมที่มีคุณภาพ สามารถจัดการความเสี่ยงและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๑.๑ การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวมและเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาประเทศ

๑.๒ การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้ และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน

๒. การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่ทิศทางการเติบโตในรูปแบบใหม่ ที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง เพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการในภาคการผลิตและบริการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการในภาคเกษตร ให้ใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับสู่การผลิตและการให้บริการ บนฐานความรู้ และที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้มีการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ บนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ประกอบด้วย

๒.๑ การสร้างความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตอาหารและพลังงานที่มีความมั่นคง โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ภาคเกษตรสามารถพึ่งตนเองและเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ได้อย่างมั่นคง

๒.๒ การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสาขาบริการที่มีศักยภาพ พัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและกฎ ระเบียบต่างๆ และบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมีคุณภาพ

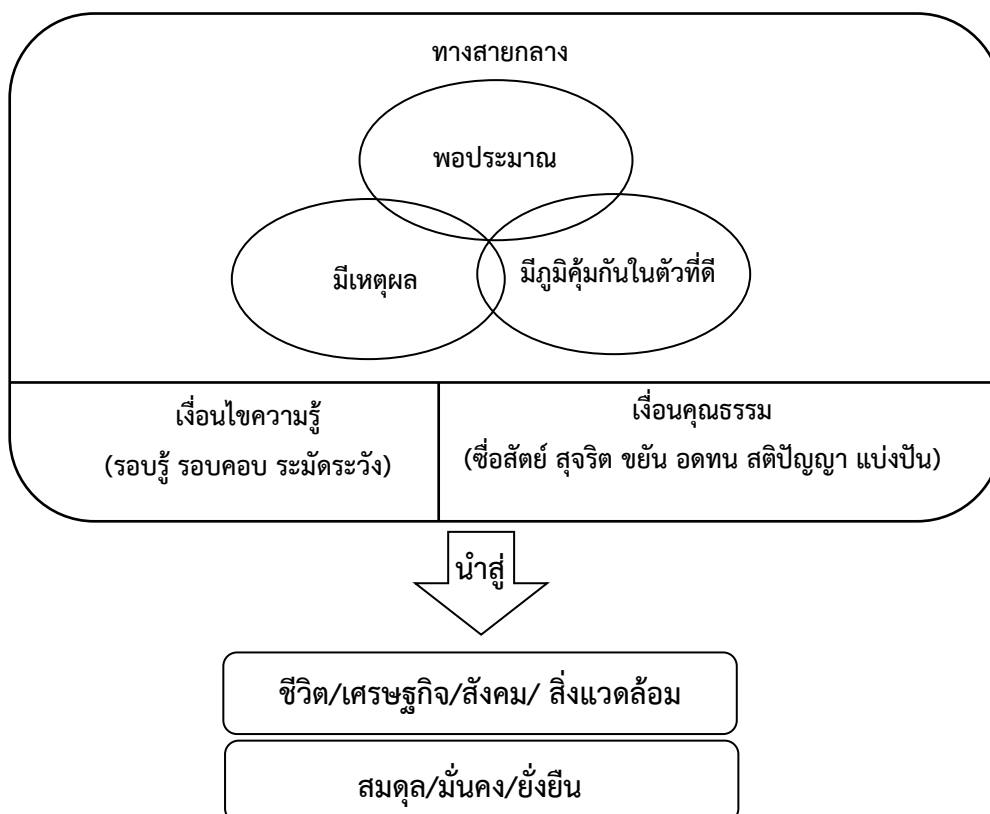
๒.๓ การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศกับความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคต่างๆ บนพื้นฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกให้ความสำคัญกับการพัฒนาความร่วมมือแบบหุ้นส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืน และยึดผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค สร้างปฏิสัมพันธ์ในความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างสร้างสรรค์ เตรียมความพร้อมของประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนาภายในประเทศตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง

๓. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ การปรับกระบวนการทัศน์การพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติ สร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและเพิ่มบทบาทของไทยในเวทีประชาคมโลกเพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนในสังคมไทย

โดยสรุป การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ ให้แก่ ปัจเจก ครอบครัวย ชุมชน สังคม และประเทศ โดยใช้แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ พร้อมทั้งขยายการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพจาก ๓ ทุน ทั้งทุนสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น ๖ ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญาเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ก้าวสู่สังคมและเศรษฐกิจสีเขียวที่มีแบบแผนการผลิตและบริโภคอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำความรู้และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยมาปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างรู้เท่าทัน สร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรและความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาลและความสมานฉันท์ในทุกภาคส่วนและทุกระดับ เป็นฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุล มุ่งสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นธรรม^{๓๙}

^{๓๙} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑, (๒๕๕๕-๒๕๕๙)

๒.๒.๑๑ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของศูนย์
 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้ง ๕ ด้าน ประกอบด้วย^{๔๐}

แผนภูมิที่ ๒.๑ สรุปแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

๑.ด้านความพอประมาณ

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้แสดงทัศนะไว้ในหนังสือธรรมกับการพัฒนาชีวิต เรื่องการรู้จักพอประมาณว่าเป็นหลักธรรมข้อหนึ่งที่กล่าวกันมากมายและกล่าวกันไปเรื่อยๆ การรู้จักประมาณ มาจากภาษาบาลีว่า มัตตัญญูตา แปลว่า รู้จักประมาณ รู้จักพอดี ลักษณะสำคัญของพระพุทธศาสนาก็คือ ความพอดี คือ สิ่งที่ไม่สุดโต่ง^{๔๑}

^{๔๐} รงค์ ประพันธ์พงศ์, เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่, (จัดจำหน่ายโดย : บริษัทสภาพรblick จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปญฺญตฺโต), ธรรมกับการพัฒนาชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๓๙.

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ^{๔๒}

สรุปได้ว่า ด้านความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี พอเหมาะไม่มากหรือน้อยเกินไปจนเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นซึ่งเป็นไปตามพุทธเศรษฐศาสตร์ ยึดหลักทางสายกลางและความไม่โลภ

๒.ด้านความมีเหตุผล

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับความมีเหตุผลในระบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเป็นอยู่แก่เราในวันนี้ ย่อมมีต้นเรื่องมาก่อน ต้นเรื่องนั้นคือเหตุ สิ่งที่ได้รับคือผล และผลที่เกิดขึ้น จะเป็นเหตุให้เกิดผลอื่น ๆ เนื่องกันไปอีกไม่หยุดยั้ง ดังนั้นที่พูดกันว่า ให้พิจารณาเหตุผลให้ดีนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ให้พิจารณาการกระทำหรือกรรมของตนให้ดีนั่นเอง คนเราโดยมากมักนึกว่า อนาคตจะเป็นอย่างไรเราทราบไม่ได้ แต่ที่จริงเราย่อมจะทราบได้บ้างเหมือนกัน เพราะอนาคตก็ไม่ควรจะตกต่ำ ฉะนั้น เมื่อกระทำการใดๆ ควรจะได้นึกว่าการนั้นจะมีผลสืบไปในอนาคต จักได้มีสติ กระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรู้ตัวและระมัดระวัง ทั้งควรจะสำนึกตระหนักด้วยว่า การพิจารณาการกระทำของตนเองในปัจจุบันนั้น นับว่าสำคัญที่สุด จะต้องคิดพิจารณาให้รอบคอบและถ่องแท้ทุกครั้งไป มิฉะนั้นผลที่เกิดขึ้นอาจทำให้ต้องผิดหวังอย่างมากที่สุดก็เป็นได้” สามารถสรุปได้ว่า “ความมีเหตุผล” คือ มีเหตุมีผล และมีความรอบคอบในการดำเนินชีวิต ซึ่งมี 3 เรื่องใหญ่ๆ ด้วยกัน ได้แก่ การใช้จ่าย การก่อหนี้ และการลงทุน^{๔๓}

กรมการศาสนา ได้ให้ความหมายของความมีเหตุผลหมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ^{๔๔}

สรุปได้ว่า ด้านความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการใดอย่างมีเหตุผลคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำอย่างรอบคอบ ใช้หลักเหตุผลตามความพอเพียง ตามหลักวิชาการ กฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งเป็นไปตามพุทธเศรษฐศาสตร์ ใช้ปัญญาในการพิจารณาตัดสินใจใช้หลักเหตุผลมิใช่คำนึงถึงความอยาก ความโลภ หรือตัณหา

^{๔๒} บทความจากรายงานการประชุมคณะข้าราชการและลูกจ้าง ครั้งที่ ๗/๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕, แหล่งที่มาของข้อมูล : [https://www.google.co.th/?gws_rd=cr,ssl&ei=yhL7U9fuMYK78gXBy4GoDg#q=\[สืบค้น ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗\],](https://www.google.co.th/?gws_rd=cr,ssl&ei=yhL7U9fuMYK78gXBy4GoDg#q=[สืบค้น ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗],)

^{๔๓} พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, เศรษฐกิจพอเพียงกับความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดี, บทความจากหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับวันอังคารที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๖.

^{๔๔} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ตอน ว่าด้วยพระสูตร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘).

๓.ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร (Self-immunity) เพื่อเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร การกระทำที่จะสามารถเรียกได้ว่า พอเพียง (systematic and dynamic optimum) นั้น จึงไม่ใช่แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ^{๔๕}

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ^{๔๖}

สรุปได้ว่า ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวพร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันท่วงที ซึ่งเป็นไปตามพุทธเศรษฐศาสตร์ที่มีความไม่ประมาทต้องเตรียมพร้อมและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามธรรมชาติ

๔. ด้านเงื่อนไขความรู้

เงื่อนไขความรู้ คือ ความรอบรู้ ความรอบคอบ และระมัดระวังในการนำเอาหลักวิชาการมาใช้กล่าวคือ จะเอาหลักวิชาการมาใช้ต้องรู้จริง รอบรู้ ไม่เอามาทดลองใช้อย่างงู ๆ ปลา ๆ เพราะจะมีโอกาสพลาดสูง ถ้ารู้จริงแต่ไม่รอบคอบก็ไม่ได้อีก หลายครั้งที่เกิดไม่พอเพียง มาจากความไม่รอบคอบยกตัวอย่างเช่น เรื่อง OTOP การวางแผนการผลิต ถ้าไม่รอบคอบตั้งแต่ต้นทาง คือเรื่องวัตถุดิบจนกระทั่งถึงปลายทาง คือการทำการตลาดและจัดส่งสินค้า มีโอกาสที่จะนำไปสู่ความไม่พอเพียงได้อย่างมาก แต่ความรู้อย่างเดียวไม่พอที่จะสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นได้ ต้องมีคุณธรรมด้วยคนที่คิดว่าตัวเองฉลาดแต่ไม่มีคุณธรรม ไม่ใช่คนที่ฉลาดจริง เพราะผลของการกระทำของเขาที่อาจจะเห็นแก่ตัว เอาตัวเอเปรียบผู้อื่น คดโกง ไม่ซื่อสัตย์สุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวง เวลาทำงานภารกิจจิตส่ายไม่ตั้งมั่นไม่มีสมาธิ ทำอะไรก็ไม่รอบคอบ ไม่ใช่ปัญญาคิดพิจารณาแยกแยะเหตุและผลต่าง ๆ ให้ถี่ถ้วน สุดท้ายก็ส่งผลทางลบกับตัวเขาเองในที่สุด เพราะฉะนั้นคนที่มีสติปัญญาจริงจะต้องเป็นคนที่มีคุณธรรม รู้ผิดถูกชอบชั่วดีไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น มีการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีศีลทั้งทางกาย วาจา และทางความคิด และจิตต้องตั้งมั่นเป็นหนึ่ง เป็นสมาธิจดจ่ออยู่กับภารกิจการทำงานที่ทำ งานจึงจะออกมามีคุณภาพ และนำไปสู่การสร้าง ความพอเพียงได้อย่างแท้จริง คุณธรรมนี้มี ๒ ช่วง เริ่มจากการต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจให้มีคุณธรรม แต่แต่ละบุคคลจะต้องมีสำนึก

^{๔๕} คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๗).

^{๔๖} บทความจากรายงานการประชุมคณะข้าราชการและลูกจ้าง, เรื่องเดียวกัน,

ในคุณธรรมคิดละชั่ว ประพฤติดี ซื่อสัตย์สุจริต ซื่อสัตย์ต่อตนเอง ซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ความผิดชอบซื่อสัตย์สุจริตไม่ใช่หมายความว่าแค่เพียงไม่คอร์รัปชันเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น เวลาจะซื้อของถ้าซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ก็จะรู้ว่าจริง ๆ แล้วจำเป็นหรือเปล่า มีรายได้เพียงพอไหม จะซื่อสัตย์ต่อตัวเองได้ก็ต้องรู้จักตัวเองก่อน รู้ว่าเรามีรายได้แค่ไหน สถานะอย่างเราทำอะไรได้บ้าง อันนี้จำเป็นไหม แล้วก็มีมารอบรู้ที่เหมาะสมเกี่ยวกับสินค้านั้น อย่างที่สอง คือ การมีคุณธรรมเป็นหลักปฏิบัติและการดำเนินชีวิตก็ต้องมีความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ คุณธรรมข้อนี้เป็นข้อยืนยันว่าเมื่อนำหลักพอเพียงไปใช้จะไม่เป็นการย่ำอยู่กับที่ แต่กลับจะนำไปสู่ความก้าวหน้าพร้อมกับความสมดุลเป็นขั้นเป็นตอน เช่น ในการบริหารธุรกิจถ้ามีความขยันหมั่นเพียร อดทน พัฒนาองค์กรพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง มีความรอบคอบในการดำเนินการธุรกิจการงาน ชีวิตก็จะก้าวหน้าอย่างเป็นขั้นตอน^{๔๗}

สรุปได้ว่า ด้านเงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆที่เกี่ยวข้อง และมีความรู้ในการตัดสินใจได้ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับพุทธเศรษฐศาสตร์ที่เน้นการใช้ปัญญา

๕. ด้านเงื่อนไขคุณธรรม

เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง เครื่องอาศัยของการดำเนินงานเพื่อให้เป็นไปอย่างดีงาม ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต คือ ความประพฤติชอบ มีการพูดและการกระทำซื่อตรงต่อหน้าที่ การงาน ต่อตนเอง และต่อผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง มีเจตนาบริสุทธิ์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง และไม่เอาัดเอาเปรียบ ความอดทน มีความเพียร คือ ความบากบั่น ความกล้าแข็ง มีความหนักแน่น ไม่ท้อถอย ทำให้การดำเนินงานรุดหน้าเรื่อยไปจนประสบผลสำเร็จ และความรอบคอบระมัดระวัง คือ การพิจารณาอย่างถี่ถ้วนในทุกแง่มุมก่อนที่จะดำเนินงาน เพื่อมิให้เกิดความผอเผลอและพลั้งพลาด^{๔๘}

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี^{๔๙}

^{๔๗} กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือการปฏิบัติงานข้าราชการครู**, (โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ๒๕๕๓), หน้า ๑๒๕.

^{๔๘} เศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินธุรกิจ, สถาบันไทยพัฒน์ (มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๕๔).

^{๔๙} บทความจากรายงานการประชุมคณะข้าราชการและลูกจ้าง ครั้งที่ ๗/๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๕, แหล่งที่มาของข้อมูล : [https://www.google.co.th/?gws_rd=cr,ssl&ei=yhL7U9fuMYK78gXBy4GoDg#q=\[สืบค้น ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗\]](https://www.google.co.th/?gws_rd=cr,ssl&ei=yhL7U9fuMYK78gXBy4GoDg#q=[สืบค้น ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๗]),

สรุปได้ว่า ด้านเงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง การยึดหลักคุณธรรมเป็นแนวทาง มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่โลภ รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น มีความสามัคคี ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน พากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นไปตามพุทธเศรษฐศาสตร์

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

๒.๓.๑ ความหมายการศึกษานอกระบบ

กระทรวงศึกษาธิการ การศึกษานอกระบบ หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย ตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน เพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้^{๕๐}

จรรยาพร ธรณินทร์ กล่าวถึงในพระราชบัญญัติส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.๒๕๕๑ มาตรา ๔ ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบไว้ว่า “การศึกษานอกระบบ” หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียน หรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย ตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐาน เพื่อรับคุณวุฒิทางการศึกษาหรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้^{๕๑}

Coombs ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าหมายถึงกิจกรรมที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียน การศึกษาภาคปกติไม่ว่ากิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมายและอย่างมีความมุ่งหมายตัวอย่าง เช่น สถานเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียน(ยกเว้นโรงเรียนอนุบาล) โรงเรียนมุ่งให้โอกาสแก่ผู้ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาเมื่ออยู่ในวัยที่ควรได้รับการศึกษาหรือที่ต้องการออกจากโรงเรียนก่อนกำหนด โรงเรียนผู้ใหญ่ กิจกรรมลูกเสือ อนุภาษาด ยูวกสิกร กลุ่มสนใจดนตรี ฝึกฝนอาชีพ กลุ่มกสิกร^{๕๒}

^{๕๐} กระทรวงศึกษาธิการ,พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ.๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๕๑} จรรยาพร ธรณินทร์ ,การศึกษานอกโรงเรียน ๒๕๕๐. แหล่งข้อมูล : mediathailand. blog.spot.com/2012/ 05blog-post_2548.html. [สืบค้นวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๗]

^{๕๒} Coombs,Phillip.Attack Rural poverty: How Non-Formal Education Can Help. Baltimore: The John Hopkins University Press,1974

อუნตา นพคุณ ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึงกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ในสถาบันต่าง ๆ ในสังคมจัดขึ้น โดยมีเจตนาหรือวัตถุประสงค์ในการที่จะรับการเรียนรู้กิจกรรมดังกล่าวจัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชน และทุกระดับการศึกษาเพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความรู้ทักษะและทัศนคติ ค่านิยมที่ดี กิจกรรมการศึกษาที่เรียกว่าเป็นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องจัดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น หลักสูตรยืดหยุ่น ประหยัด และตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนและปัญหาชุมชน^{๕๓}

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบ เป็นกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้พลาดโอกาสเรียนจากระบบการศึกษาปกติหรือผู้ต้องการพัฒนาตนเอง ได้รับการเรียนรู้ โดยเน้นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียนตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามสิทธิมนุษยชนที่ทุกคนพึงได้รับดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตได้อย่างแท้จริง เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่กว้างขวางและเป็นไปในอัตราที่รวดเร็วเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะเป็นการพัฒนาที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยมุ่งเน้นให้คนมีคุณธรรมนำความรู้อันจะเป็นสะพานทอดนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาต่อไป

๒.๓.๒.แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ

อาชัญญา รัตนอุบล การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นแนวทางหนึ่งในการจัดการศึกษา ซึ่งเปิดโอกาสให้กับผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาระบบโรงเรียนตามปกติ ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ พัฒนาตนเอง ให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะอ่อนตัวให้ผู้เรียนมีความสะดวกเลือกเรียนได้หลายวิธี จึงก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้เรียนและสังคมเป็นอย่างยิ่ง การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความหมายถึงมวลประสบการณ์การเรียนรู้ทุกชนิดที่บุคคลได้รับจากการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ การเรียนรู้จากสังคมและการเรียนรู้ที่ได้รับจากโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในโรงเรียนตามปกติเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีได้อยู่ในระบบโรงเรียนปกติ ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ ทักษะ ทัศนคติ เพื่อมุ่งแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ฝึกฝนอาชีพ หรือการพัฒนาความรู้เฉพาะเรื่องตามที่ตนสนใจ^{๕๔}

^{๕๓} อუნตา นพคุณ,รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับอุดมศึกษา, เอกสารประกอบการเสวนาประชาพิจารณ์งานวิจัยด้านการปฏิรูประบบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา,๒๕๔๑, (อัสสัมชัญ).

^{๕๔} อาชัญญา รัตนอุบล,การศึกษานอกระบบโรงเรียน ๒๕๔๒), หน้า ๑

กรมการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาที่มุ่งให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาชีวิตและสังคม โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสพลาดหรือขาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะ ปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ อีกทั้งสามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของวิทยาการต่าง ๆ ที่เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วได้อย่างมีความสุขตามควรแก่สภาพ^{๕๕}

ปรัชญา เวสารัชช์ ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการศึกษามี ๓ รูปแบบ คือ ๑).การศึกษาในระบบ)Formal – Education เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการ หลักสูตร ระยะเวลา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นไปตามเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาอย่างแน่นอน ๒).การศึกษานอกระบบ)Nun – Formal Education เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดรูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา โดนเนื้อหาหลักสูตรต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม ๓).การศึกษาตามอัธยาศัย)In – Formal Education(เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือ แหล่งความรู้อื่น ๆ^{๕๖}

๒.๓.๒ ความหมายการศึกษาตามอัธยาศัย

ดร.รุ่ง แก้วแดงและคณะ การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การเรียนรู้จากการดำเนินชีวิตในแต่ละวันและเป็นการเรียนรู้ตามความสนใจของมนุษย์โดยแท้ ไม่มีระบบหรือระเบียบตายตัวหากปรับเปลี่ยนไปตามความสนใจของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ^{๕๗}

จิระ งอกศิลป์ และคณะ กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ สถานศึกษาอาจจัดการศึกษารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่าง

^{๕๕} กรมการศึกษานอกโรงเรียน, **การศึกษาตามอัธยาศัย**, ๒๕๓๘ หน้า ๓
<http://ratreesivilai.igetweb.com/index.php?mo=3&art=41948303> [วันที่๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

^{๕๖} ปรัชญา เวสารัชช์, **จุลสารการจัดการศึกษา**, สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: พ.ศ.๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

^{๕๗} ดร.รุ่ง แก้วแดงและคณะ, **กระบวนการการบริหารการศึกษา**, เอกสารการสอนชุดวิชาฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา หน่วยที่ ๑-๔, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๘). หน้า ๑๐

รูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือประสบการณ์การทำงาน^{๕๘}

อุดม เขยทิวังค์ กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอดการสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติ ความคิด จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อมตลอดชีวิต เป็นการศึกษาที่ไม่มีองค์กร ไม่มีระบบ ไม่มีจุดมุ่งหมาย ไม่ตั้งใจ และเรื่องที่ได้รับการถ่ายทอดก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีในสังคม^{๕๙}

สุนทร สุนันท์ชัย การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การได้รับความรู้ ทักษะ เจตคติจากประสบการณ์ประจำวันในครอบครัว ชุมชนจากการทำงาน การเล่น ห้องสมุด สื่อมวลชน และอื่น ๆ ในสภาพแวดล้อมของบุคคล^{๖๐}

สรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การเรียนรู้ซึ่งเกิดจากการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลในแต่ละวัน เช่น การดูหนัง การฟังเพลง การเล่นเกม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้คือกระบวนการเรียนรู้ที่หมายถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยไม่มีการจัดระบบแต่สามารถเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้รอบตัว โดยไม่มีการบังคับ ชูเซ็นให้เรียนรู้ แต่เกิดจากความพึงพอใจของบุคคลนั้น ๆ จึงเรียกว่าการเรียนรู้ตามอัธยาศัย

๒.๓.๓.แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัย

ชัยศ อัมสุวรรณ ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ว่า การทำความเข้าใจการศึกษาตามอัธยาศัยควรพิจารณาประเด็นต่อไปนี้ คือ^{๖๑}

๑. การศึกษาตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งตามแต่สถานการณ์จะพาไป สถานการณ์แห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่จำกัดสถานที่ อายุ กลุ่ม รูปแบบ หรือวิธีเรียนรู้

๒. การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับสิ่งที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ จะเป็นบุคคลวัตถุสิ่งของสถานการณ์ใด ๆ ก็ตาม จะต้องใจหรือไม่ก็ตาม เช่น เรียนจากพ่อแม่ เรียนจากการทดลองทำ เรียนจากสัมผัสวัสดุสิ่งของ สื่อ ฯลฯ การเรียนรู้ดังกล่าวเกิดขึ้น ณ จุดหนึ่ง ภายในใจของบุคคลเป็นจุด “รู้จึ” ที่เกิดขึ้นเป็นกระบวนการภายใน

^{๕๘}จิระ งอกศิลป์และคณะ,แนวคิดทฤษฎีการศึกษาตามอัธยาศัย,๒๕๕๐<http://ratreesivilai.igetweb.com/index.php?mo=3&art=41948303> [วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

^{๕๙}อุดม เขยทิวังค์,แนวคิดทฤษฎีการศึกษาตามอัธยาศัย,อ้างอิงใน Shibuya Hideyoshi.๑๙๙๐ <http://ratreesivilai.igetweb.com/index.php?mo=3&art=41948303> [วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

^{๖๐}สุนทร สุนันท์ชัย, “หลักและปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต”ในเอกสารสอนชุดวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน,นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,ม.ป.ป.).

^{๖๑}ชัยศ อัมสุวรรณ,แนวคิดทฤษฎีการศึกษาตามอัธยาศัย,๒๕๕๔<http://ratreesivilai.igetweb.com,http://ratreesivilai.igetweb.com/index.php?mo=3&art=41948303> [วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

๓. ลักษณะของการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาตามอัธยาศัย โดยทั่วไปมีลักษณะที่

๓.๑ เป็นการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของการสนทนา (Conversation Base)

๓.๒ ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง นับแต่เลือกที่จะเรียนรู้หรือไม่เรียน จะเรียนเรื่องใดและพอเพียงแล้วหรือยัง

๓.๓ การเรียนรู้คาดหมายล่วงหน้าไม่ได้ (Unpredictable) บางสถานการณ์เกิดการเรียนรู้ แต่บางสถานการณ์ไม่เกิดการเรียนรู้ บางคนเกิดการเรียนรู้ แต่ในสถานการณ์เดียวกัน บางคนไม่เกิดการเรียนรู้

๓.๔ การประเมินผลอยู่ที่ตัวผู้เรียนเองเป็นสำคัญ แต่บางกรณีขึ้นอยู่กับบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยที่จะยอมรับความรู้ที่เกิดขึ้นแต่ไม่มีรูปแบบการประเมินที่ชัดเจนแน่นอน

๔. ผลของการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น มีอยู่โดยไม่รู้ตัวเพราะเป็นการสั่งสมมาทีละเล็กทีละน้อยไม่อาจคาดหวังได้ว่าผลการเรียนรู้เป็นอย่างไรจนกว่าจะนำมาใช้ในชีวิตจริง การประเมินจึงทำได้ไม่ง่ายเพราะคุณค่าของผลการเรียนตามอัธยาศัยไม่ใช่สิ่งที่จะนำไปสู่การเรียนต่อได้มากเท่ากับการนำไปใช้ในชีวิตจริง

๕. การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจึงเป็นการจัดการให้บุคคลเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการในรูปแบบที่หลากหลายโดยการจัดสภาพแวดล้อม ปัจจัยเกื้อหนุน บรรยากาศ สถานการณ์ให้บุคคลได้เรียนรู้ กล่าวโดยสรุป ความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย จึงอาจพิจารณาได้จาก ๒ มุมมองได้แก่

๑. จากมุมมองของผู้เรียน การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตที่เกิดขึ้นจากตัวของผู้เรียนเอง โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย และผลของการเรียนรู้เกิดจากหรือเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของผู้เรียน

๒. จากมุมมองของผู้จัดการศึกษา การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ใช้บุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม และสื่อต่างๆ เป็นแหล่งเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสื่อความหมายต่าง ๆ เป็นฐานของกระบวนการเรียนรู้ และมีประสบการณ์ การทำงาน การดำรงชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้^{๖๒}

อุดม เขียววงศ์ ได้กล่าวถึงองค์กรและสถาบันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัยของแต่ละคนจากสังคมที่ใกล้ชิดจนถึงสังคมภายนอก ได้แก่ ๑). สถาบันครอบครัว ๒). สถาบันสื่อมวลชน ๓). แหล่งชุมชน ๔). แหล่งนันทนาการ ๕). สถาบันการศึกษา ๖). หน่วยงานบริการของรัฐ ๗). องค์กรเอกชน ๘). แหล่งทรัพยากรธรรมชาติ ๙). ภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๖๓}

^{๖๒} ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์, *แนวคิดทฤษฎีการศึกษาตามอัธยาศัย*

, ๒๕๕๔ <http://ratreesrivilai.igetweb.com/index.php?mo=3&art=41948303> [วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

^{๖๓} อุดม เขียววงศ์, *แนวคิดทฤษฎีการศึกษาตามอัธยาศัย*. อ้างอิงใน (วิจิตร ศรีสะอ้าน. ๒๕๕๑), <http://ratreesrivilai.igetweb.com/index.php?mo=3&art=41948303> [วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

วีรฉัตร สุปัญโญ ได้สรุปลักษณะสำคัญของการศึกษาตามอริยาคัยตั้งอยู่บนฐานคติ ๔ ด้าน ต่อไปนี้

๑. ฐานคติด้านความรู้ ประกอบด้วย
 - ๑.๑ ความรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา
 - ๑.๒ ความรู้เกิดจากกิจกรรมและความสนใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล
 - ๑.๓ ความรู้เกิดขึ้นได้ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ
 - ๑.๔ ความรู้ไม่จำเป็นต้องสนองตอบวัตถุประสงค์ทางการศึกษาเสมอไป
 - ๑.๕ ความรู้ไม่จำเป็นต้องจัดเป็นรายวิชา อาจอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมหลากหลาย

รูปแบบ

๑.๖ ความรู้อาจตั้งขึ้นแบบมีแผนกำหนดไว้ล่วงหน้าโดยผู้จัด หรืออาจเกิดขึ้นจากตัวบุคคลเองโดยไม่ต้องใจก็ได้

๒. ฐานคติด้านจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๒.๑ จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามอริยาคัยอาจเกิดขึ้นจากผู้จัด จากตัวบุคคล หรือจากกลุ่มบุคคลก็ได้

๒.๒ จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามอริยาคัยอาจเกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมในการศึกษา การทำงาน หรือการดำรงชีวิตก็ได้

๓. ฐานคติด้านการจัดการ ประกอบด้วย

๓.๑ การจัดการศึกษาตามอริยาคัยมุ่งเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตามความสนใจและที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล

๓.๒ การจัดการศึกษาตามอริยาคัยมุ่งที่การสร้างปัจจัยหรือแหล่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งที่เป็นบุคคลและสิ่งไม่มีชีวิตต่าง ๆ

๔. ฐานคติด้านการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๔.๑ บุคคลมีแบบและวิธีการเรียนรู้เป็นของตนเอง

๔.๒ บุคคลมีวิธีการประเมินผลการเรียนรู้เป็นของตนเอง^{๒๔}

สรุปได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตามอริยาคัยนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา โดยตัวของบุคคลนั่นเอง ได้มีความสัมพันธ์กับวัตถุหรือสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น เรียนรู้จากสื่อ จากครอบครัว โดยการพูดคุย หรือเรียนรู้ด้วยตนเอง การลองผิดลองถูกทำให้เกิดการเรียนรู้ และสิ่งเหล่านี้

^{๒๔} วีรฉัตร สุปัญโญ, แนวคิดทฤษฎีการศึกษาตามอริยาคัย ๒๕๔๘), <http://ratreesrivilai.igetweb.com/index.php?mo=3&art=41948303> [วันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๕๗].

จะอยู่ในรูปแบบของการประเมินผลด้วยตนเองและการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถนำเข้ามาสู่การจัดการศึกษาให้เกิดระบบ มีกระบวนการเรียนรู้ เป็นที่ยอมรับของสังคมได้

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

สุนน อมรวิวัฒน์ ได้ศึกษาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดคุณลักษณะของผู้เรียน ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติ ความตระหนัก และความสามารถที่เกิดขึ้นได้มาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบซึมซับ โดยดำเนินการให้เป็นคุณสมบัติที่เกิดขึ้นทีละน้อย สะสม และซึมลงเป็นนิสัย สันดานและสัมมาทิฐิ จนสามารถพัฒนาเป็นความรู้ที่แจ่มชัดพร้อมที่จะฉายภาพออกมาเป็นพฤติกรรมที่ดี ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้แบบซึมซับที่ต้องใช้สติและปัญญากำกับ^{๖๕}

วาริรัตน์ แก้วอุไร เรื่องการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ พบว่า รูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้มีองค์ประกอบย่อย ๗ องค์ประกอบ ได้แก่ (๑) ทฤษฎีและแนวคิด พื้นฐานของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ (๒) ลักษณะกระบวนการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ (๓) แนวดำเนินการจัดการความรู้ (๔) สื่อและแหล่งการเรียนรู้ (๕) กระบวนการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ (๖) องค์ประกอบ/ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการปฏิรูปและ (๗) ลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์คือ คนดีคนเก่ง หรือคนมีปัญญา คนมีความสุข ใฝ่รู้และรักที่จะเรียนตลอดชีวิต เป็นต้น^{๖๖}

ประไพ สิริเลิศ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ชุดวิชา EDUC ๑๐๑ พื้นฐานทางการศึกษาและการศึกษาแบบเรียนรวม พบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่นำเสนอก่อให้เกิดผลอันพึงประสงค์อยู่ในระดับมาก เพราะมีเอกสารคู่มือชุดวิชาเอกสารประกอบการเรียนรู้ มีการแบ่งสาระการเรียนรู้ออกเป็นหน่วยย่อย ๆ และเนื้อหาสาระในแต่ละหน่วยมีความสอดคล้องกัน มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ บรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้และกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนมาก นอกจากนี้วิธีการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมมากที่สุด เพราะเป็นวิธีที่ให้นักศึกษาค้นหาความรู้อย่างอิสระ การใช้กิจกรรมเป็นตัวขับเคลื่อนและเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยเป็นวิธีการให้นักศึกษาได้สร้างปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มพร้อมกันมีส่วนร่วม

^{๖๕} สุนน อมรวิวัฒน์, การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนนำร่อง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕).

^{๖๖} วาริรัตน์ แก้วอุไร,การพัฒนารูปแบบการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้,รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,๒๕๔๔).

ร่วมในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การวิเคราะห์ การอภิปรายแสดงความคิดเห็นและการเชื่อมโยงความรู้และประมวลความรู้ เป็นต้น^{๖๗}

อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนแบบบูรณาการคุณค่าของความเป็นมนุษย์โดยอิงแนวคิดการเรียนรู้จากการหยั่งรู้ด้วยตนเอง พบว่าหลักฐานการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมของผู้เรียน ครู และผู้ปกครองเกิดจากการมีคุณค่าความเป็นมนุษย์ ๕ ประการ ได้แก่ ความจริง ความประพาสติชอบ ความสงบสุข ความรักและอหิงสาโดยสาเหตุที่ทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมมาจากการสวดมนต์ภาวนาและการนั่งสมาธิทุกวันโดยได้รับความร่วมมือจากเพื่อน ครูและบรรยากาศภายในโรงเรียน ส่วนรูปแบบดังกล่าว ประกอบด้วย ทฤษฎีและแนวคิด วัตถุประสงค์และกระบวนการเรียนการสอนซึ่งกระบวนการเรียนการสอนที่สำคัญได้แก่ การสวดมนต์และนั่งสมาธิแบบใช้แสงสว่าง การสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้เรียน และการสร้างบรรยากาศที่ดี โดยครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถดึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ออกมาจากภายในตัวผู้เรียน การบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ในรายวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ^{๖๘}

ไววิทย์ จันสังสา ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้วิจัยโดยใช้เทคนิค ๒๑-ER พบว่า นักเรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ตามขั้นตอนการวิจัยและหลักการทางวิทยาศาสตร์ ได้ฝึกประสบการณ์จริง เกิดทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และพัฒนากระบวนการคิดมากขึ้นพร้อมทั้งสามารถนำไปเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชนและได้รับการยอมรับจากผู้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก^{๖๙}

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง

อัจฉรา ราชแก้ว ได้ศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของพนักงานขับรถโดยสารประจำทาง จังหวัดปทุมธานี พบว่า พนักงานขับรถโดยสารประจำทางมีระดับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านองค์การ สังคมและครอบครัว ดังนี้ ด้านครอบครัว พนักงานขับรถโดยสารประจำทางมีการจัดสรรเงินเดือนที่ได้รับให้เหมาะสมกับรายจ่ายภายในครอบครัว วางแผนและควบคุมการใช้เงินเลือกที่จะประพาสติตนในสิ่งที่ดีเพื่อลดค่าใช้จ่าย ที่ไม่จำเป็นลง อันได้แก่ การเล่นเกม ด่านองค์กร พนักงานขับ

^{๖๗} ประไพ สิริเลิศ และคณะ,โครงการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ชุดวิชา EDUC ๑๐๑ พื้นฐานทางการศึกษาแบบเรียนรวม,มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,พ.ศ.๒๕๕๘).

^{๖๘} อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา,คุณธรรมนำความรู้: รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์,กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น,๒๕๕๐).

^{๖๙} ไววิทย์ จันสังสา,การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้วิจัยโดยใช้เทคนิค ๒๑-ER, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,๒๕๕๘).

รถโดยสารประจำทางปฏิบัติหน้าที่อย่างเคร่งครัด ขับรถด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ ไม่ประมาท มีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่เพื่อองค์กรของตนเองและหลีกเลี่ยงที่จะดื่มสุรา เพื่อให้ร่างกายพร้อมในการขับรถ ด้านสังคม พนักงานขับรถโดยสารประจำทาง มีการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง รอบคอบ ไม่ประมาท หลีกเลี่ยงการดื่มสุราขณะปฏิบัติหน้าที่เพื่อมิให้เกิดอุบัติเหตุทางถนน และนำมาซึ่งความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สิน อันส่งผลกระทบต่อสังคมในภาพรวม ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวทำให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข เป็นเมืองที่ปลอดภัย นำไปสู่เป้าหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง^{๗๐}

ชาญชัย เพ็ชรประพันธ์กุล ได้ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศไทย จากแนวปรัชญาสู่การนำไปปฏิบัติจริง พบว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ มีความสมบูรณ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตามครบถ้วนที่จะใช้ในการอธิบายปัญหาการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง พร้อมทั้งมีพลังในการอธิบายได้ดีกว่าแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบตะวันตก ทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในประเทศกำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว ตัวแปรตามคือการพัฒนาประเทศทั้งสามด้านได้แก่ การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาการเมือง ตัวแปรต้นหรือตัวแปรเหตุ มีทั้งสิ้นสามกลุ่ม^{๗๑}

น้ำผึ้ง รัตนงาม ได้ศึกษาความคิดเห็นในการดำเนินชีวิต ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา สมาชิกเสถียรธรรมสถาน พบว่า สมาชิกเสถียรธรรมสถาน ส่วนใหญ่รับทราบแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อ โทรทัศน์ และเห็นด้วยกับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับค่อนข้างมาก คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๘ รองลงมาคือระดับมาก คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๘ และระดับน้อยที่สุดคือ เห็นด้วยในระดับค่อนข้างน้อย คิดเป็นร้อยละ ๘.๔^{๗๒}

อนุพงษ์ วาวงศ์มูล ได้ศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริ ศึกษาเฉพาะกรณี สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท พบว่าโครงการส่งเสริมการใช้น้ำตามทฤษฎีใหม่ สามารถสนองพระราชดำริได้ ทั้งในขั้น มีอยู่ มีกินและเพิ่มรายได้ ทำให้คุณภาพชีวิตชาวชนบทเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ในด้าน

^{๗๐} อัจฉรา ราชแก้ว, การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของพนักงานขับรถโดยสารประจำทาง ประจำจังหวัดปทุมธานี, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^{๗๑} ชาญชัย เพ็ชรประพันธ์กุล, การพัฒนาประเทศไทยจากแนวปรัชญาสู่การปฏิบัติจริง, รายงานการวิจัยภาควิสาสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๕๐.

^{๗๒} น้ำผึ้ง รัตนงาม, ความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง, กรณีศึกษาสมาชิกเสถียรธรรมสถาน, ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนสังคมและสิ่งแวดล้อม, คณะพัฒนสังคม, (สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๕๑.

เศรษฐกิจพบว่า ครัวเรือนของสมาชิกในจังหวัดเชียงรายและแพร่ มีรายได้อันเป็นผลมาจากการดำเนินการทำการเกษตรแบบผสมผสานสูงกว่า ๙๙,๗๓๒ บาท ต่อปี ซึ่งเป็นรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรในชนบท และในด้านการลดรายจ่ายในครัวเรือนพบว่า สมาชิกได้บริโภคผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม คิดเป็นมูลค่า ปีละ ๒๖,๙๕๘.๘๙ บาท และ ๓๖,๑๐๗.๓๙ บาท ตามลำดับ สุดท้ายด้านสังคมพบว่า ได้สร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก๊งค์ชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นทั้ง ๓ จังหวัด ได้แก่ เชียงราย แพร่ และ ศรีสะเกษ^{๗๓}

รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร ได้วิจัยเรื่อง การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาระดับการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต ของประชาชนในชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยลักษณะส่วนบุคคล ๓) เพื่อเสนอแนะแนวทางการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเขตดุสิตกรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษาพบว่า ๑. ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น เพศหญิง มีอายุอยู่ในช่วง ๑๘ - ๒๘ ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไปประกอบอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ มีรายได้อยู่ในช่วง ๖,๐๐๑ - ๙,๐๐๐ บาท และระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน ๑๐ ปีขึ้นไป ๒. การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร พบว่าระดับการ ปฏิบัติของประชาชนทั้งโดยภาพรวม และรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านเงื่อนไขคุณธรรม ด้านการมีเหตุผล ด้านความพอประมาณ ด้านเงื่อนไขความรู้ และ ด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตามลำดับ ๓. ปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ปัจจัยด้านอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนส่วนปัจจัยที่ไม่มีผล ได้แก่ เพศ และระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน ๔. ข้อเสนอแนะแนวทางการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนเขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ที่สำคัญที่สุดคือ ภาครัฐ หรือมหาวิทยาลัยในเขตบริการของชุมชนควรจัดบริการวิชาการแก่ชุมชนในเรื่องการทำบัญชีการออม และให้ความรู้ด้านแนวทางการหลีกเลี่ยงความเสี่ยงต่ออบายมุขโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน และคนวัยทำงาน^{๗๔}

^{๗๓} อนุพงษ์ วาวงศ์มูล,การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชนบทในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษา สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท.วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง).

^{๗๔} รัฐพงศ์ บุญญานุวัตร,การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนเขตดุสิต,รายงานวิจัย กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,พ.ศ.๒๕๕๔).

๒.๔.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

จากการศึกษาผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยที่ใกล้เคียงและเกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

อังคณา ยอดสร้อย ได้ทำการวิจัยเรื่องความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียนและแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของแรงงานสตรีในโรงงานอุตสาหกรรมเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า แรงงานสตรีมีความต้องการการจัดกิจกรรมด้านเนื้อหาในระดับปานกลาง^{๗๕}

วรภรณ์ อยู่วัฒนา ได้ทำการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่าเยาวชนที่มี เพศ วุฒิ การศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่างกันระดับการมีส่วนร่วมไม่ต่างกันแต่ระยะเวลาในการเป็นสมาชิก และอายุต่างกัน ระดับการมีส่วนร่วมต่างกัน^{๗๖}

สดสัย เพชรเจริญจริง ได้ทำการวิจัย เรื่องการเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนในระบบโรงเรียนและผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนต่อการจัดกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาแห่งชาติ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นต่อการจัดกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาแห่งชาติระหว่างผู้เรียนในระบบโรงเรียนกับผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนไม่แตกต่างกัน^{๗๗}

นพณัฐ แท่นทอง ได้ศึกษาการจัดการกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียน เขตการศึกษา ๖ ผลการวิจัยพบว่าสภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียน เขตการศึกษา ๖ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหา

^{๗๕} อังคณา ยอดสร้อย, ความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียนและแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของแรงงานสตรีในโรงงานอุตสาหกรรมเขตพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).พ.ศ.๒๕๕๒.

^{๗๖} วรภรณ์ อยู่วัฒนา, “การศึกษาการมีส่วนร่วมของเยาวชนต่อการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของศูนย์เยาวชนกรุงเทพมหานคร”วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

^{๗๗} สดสัย เพชรเจริญจริง, “การเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนในระบบโรงเรียนกับผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนต่อการจัดกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาแห่งชาติ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒).

น้อยพบว่า ๑)ด้านที่มีสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้สูงสุดคือ ด้านการทำโครงการ การจัดกิจกรรม พัฒนาคุณภาพชีวิตและการพบกลุ่มตามลำดับ ส่วนสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ด้านการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่อง ๒) ปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียน เขตการศึกษา ๖ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับน้อย เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่าด้านที่มีปัญหาในการจัดกระบวนการเรียนรู้สูงสุดคือ ด้านการใช้กิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องการทำโครงการและการพบกลุ่มตามลำดับ ส่วนปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ๓) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีวุฒิทางการศึกษาต่างกันเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ๔) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาการจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๗๘}

คมกฤษ จันทรขจร ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามอัยยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างและประเมินแนวทางการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย ๒ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การสร้างแนวทางการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัยยาศัยทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ นำมาร่างเป็นกรอบแนวทางการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย แล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๘ คน ประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบ และเนื้อหา ๒) ประเมินแนวทางการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย โดยการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานอกโรงเรียนจำนวน ๒๗๔ คน เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการนำแนวทางไปปฏิบัติ ผลการวิจัย พบว่าแนวทางการจัดการศึกษาตามอัยยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าสอดคล้องและผู้บริหารเห็นว่ามีนำไปปฏิบัติได้ ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ คือ ๑) หลักการจัดการศึกษาตามอัยยาศัย ประกอบด้วย ปรัชญา นิยาม ความหมาย การเรียนรู้ ลักษณะการจัดและผู้จัด ๒) การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ประกอบด้วยโปรแกรมส่งเสริมการเรียนรู้และกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ๓) การจัดปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ ประกอบด้วยพัฒนาแหล่งเรียนรู้การจัดการความรู้ สื่อและเทคโนโลยีการศึกษา และการพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ๔) การเรียนรู้จาก

^{๗๘} นพณัฐ แท่นทอง, “การจัดกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ ของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน สังกัดศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียน เขตการศึกษา ๖”,วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ,(บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย,๒๕๔๘).

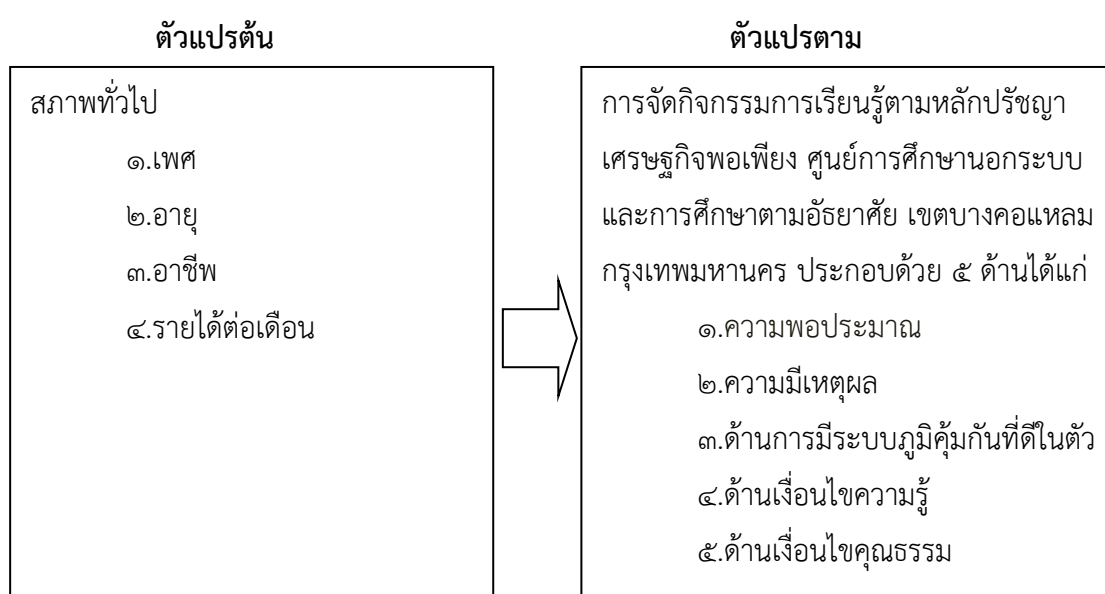
ประสบการณ์ ประกอบด้วย ประเภทของประสบการณ์ วิธีการ หลักการ และจุดมุ่งหมายของการประเมินความรู้จากประสบการณ์

การศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า องค์ประกอบย่อยที่ผู้เชี่ยวชาญและผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ได้แก่ นโยบาย และความหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัย การเรียนรู้ตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต หลักการ และจุดมุ่งหมายของการประเมินความรู้จากประสบการณ์ องค์ประกอบย่อยที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันมากที่สุดและผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นด้วยในการปฏิบัติในระดับมาก แต่ระดับของความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปรัชญาของการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้จัดการศึกษาตามอัธยาศัย ความหมายองค์ประกอบ และประเภทของโปรแกรมส่งเสริมการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ประเภทของกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การจัดการความรู้ หลักการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาตามอัธยาศัย และประเภทของการเรียนรู้จากประสบการณ์^{๔๗๙}

^{๔๗๙} คมกฤษ จันทร์ขจร, การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต, วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๒, นิตยระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง “การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เขตบางคอแหลม กรุงเทพมหานคร” ในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables)

แผนภูมิที่ ๒.๒ กรอบแนวคิดในการวิจัย